

Polski

IWONA STEMPEK
ANNA STELMACH

TABLICE GRAMATYCZNE

krok po kroku

Polski

dla studenta

Zarejestruj się na e-polish.eu i sprawdź swoją wiedzę z gramatyki języka polskiego.

Znajdziesz tam:

- ponad 300 ćwiczeń dobranych do zagadnień prezentowanych na tablicach
- rozbudowany słownik multimedialny
- system zapamiętywania nowych słów i wyrażeń, który ułatwia naukę, skracając czas potrzebny do ich opanowania

dla nauczyciela

Zarejestruj się na e-polish.eu i korzystaj bezpłatnie przez 6 miesięcy z dodatkowych materiałów do serii „Polski, krok po kroku”.

Znajdziesz tam:

- ponad **300 ćwiczeń** dobranych do zagadnień prezentowanych na tablicach, które pozwolą Ci łatwo sprawdzić wiedzę gramatyczną swoich studentów
- **dodatkowe ćwiczenia, teksty i nagrania** - zbiór ponad 3500 materiałów, które mogą służyć do urozmaicania pracy z serią „Polski, krok po kroku” bądź do uzupełniania kursów opartych na innych podręcznikach. Zaawansowana wyszukiwarka ułatwia szybkie przygotowanie lekcji na dowolny temat z zakresu programu gramatyczno-leksykalnego przewidzianego na poziomy A1, A2 i B1
- **gry i zabawy językowe** - umożliwiające przygotowanie atrakcyjnych zajęć, które posłużą zintegrowaniu grupy, pomogą zaktywizować kursantów, a przede wszystkim zainspirują ich do mówienia po polsku.
- **podręcznik nauczyciela** - zawierający praktyczne wskazówki, jak wprowadzać i wdrażać kolejne zagadnienia gramatyczne bądź słownikowe i jak najlepiej wykorzystać czas na lekcji.
- **testy sprawdzające** do każdego rozdziału podręcznika, które pomogą szybko zweryfikować wiadomości studentów.

Rejestracja w e-polish.eu krok po kroku:

1. Wejdź na stronę e-polish.eu/rejestracja (rejestracja lektora) lub e-polish.eu/register (rejestracja studenta).
2. Wybierz swój login (dowolna kombinacja liter i cyfr np. „jkowalski21”) i hasło do korzystania z konta oraz podaj adres e-mail, na który zostanie wysłane potwierdzenie utworzenia konta.
3. Wprowadź swój indywidualny kod dostępu: **WQ8W-U6UF-9M49-GYSP**
4. Wprowadź hasło uwierzytelniające, które wyświetli się w formularzu np.:
5. Po wcisnięciu przycisku „dalej” na podany przez Ciebie adres e-mail, zostanie wysłany mail potwierdzający założenie konta z linkiem, na który należy kliknąć.
6. Twój konto jest gotowe do użycia, gratulujemy!

e-polish.eu

PRZYPADKI	1.	mianownik – I. poj.
	2.	mianownik – I. mn. rzeczowników niemęskoosobowych
	3.	mianownik – I. mn. rzeczowników męskoosobowych
	4.	mianownik – I. mn. przymiotników męskoosobowych
	5.	dopełniacz – I. poj.
	6.	dopełniacz – I. mn.
	7.	celownik – I. poj.
	8.	celownik – I. mn.
	9.	biernik – I. poj.
	10.	biernik – I. mn.
	11.	narzędnik – I. poj.
	12.	narzędnik – I. mn.
	13.	miejscownik – I. poj.
	14.	miejscownik – I. mn
	15.	wołacz – I. poj.
	16.	wołacz – I. mn.
	17.	rzeczowniki nieregularne
ZAIMKI	18.	zaimki dzierżawcze
	19.	zaimki osobowe
CZASOWNIKI	20.	czas teraźniejszy
	21.	czas przeszły
	22.	czas przyszły złożony
	23.	aspekt w czasie przeszły
	24.	aspekt w czasie przyszły
	25.	pary aspektowe
	26.	czasowniki ruchu 1
	27.	czasowniki ruchu 2
	28.	tryb rozkazujący
	29.	tryb warunkowy
INNE	30.	przymiotniki statyczne
	31.	przymiotniki statyczne i dynamiczne
	32.	stopniowanie przymiotników
	33.	stopniowanie przysłówków
	34.	liczebniki

MIANOWNIK Kto? Co?

tab. 1

1. poj.

<p><i>rodzaj męski</i></p> <p></p> <p>-y</p> <p>k, g - i</p>	<p><i>rodzaj żeński</i></p> <p></p> <p>-a</p>	<p><i>rodzaj nijaki</i></p> <p></p> <p>-e</p>	<p><i>przymiotnik</i></p> <p>-∅</p>	<p><i>rzeczownik</i></p> <p>-∅</p> <p>-a</p>	<p><i>przykład</i></p> <p>To jest dobra studenta. zimna noc∅. wysoki dom∅.</p>	<p>JAKI?</p>	<p>JAKA?</p>	<p>To jest małe dziecko∅. duże mieszkanie. ładne imięe. nowe muzeumm.</p>	<p>JAKIE?</p>
---	--	--	--	--	--	--------------	--------------	---	---------------

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

Deklinacja

W języku polskim **rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki i imięstowy przymiotnikowe** odmieniają się przez przypadki. Przypadek to kategoria gramatyczna, która pokazuje, jaką funkcję w zdaniu pełni dana część mowy. W języku polskim występuje 7 przypadków.

PRZYPADEK

kto? co?	kogo? czego?	komu? czemu?	(z) kim? (z) czym?	o (w, na, przy, po) kim? o (w, na, przy, po) czym?	narzędniK	miejsccownik	wołacz
MIANOWNIK	DOPEŁNIACZ	CEŁOWNIK	BIERNIK	NARZĘDNIK	MIEJSCCOWNIK	WÓŁACZ	

MIANOWNIK

To pierwszy przypadek i zarazem podstawowa forma danego słowa. W zdaniu mianownik pełni funkcję podmiotu. Mianownika używamy również po przymiku *jako*.

Rodzaj rzeczownika

W liczbie pojedynczej rzeczownik może występować w trzech rodzajach: **męskim, żeńskim lub nijakiem**. O rodzaju rzeczownika decyduje jego końcówka:

rodzaj męski

Wieżkość rzeczowników rodzaju męskiego kończy się na **spółgłoskę** i ma tak zwaną **końcówkę zerową** (Ø).

Istnieje grupa rzeczowników oznaczających mężczyzn, które kończą się na **-a**. Nazywają one głównie wykonawców czynności oraz zawody:

rodzaj żeński

Najczęściej rzeczowniki rodzaju żeńskiego kończą się na **-a**: *nasta, studentka*

Istnieje grupa rzeczowników, które kończą się na **spółgłoskę**: *noc, mysz, powieść, miłość, złość* (często są to rzeczowniki nazywające emocje).

rodzaj nijaki

Mała grupa rzeczowników ma końcówkę **-i**: *pani, sprzedawczyni, bogini, mistrzyni*.

Rzeczowniki rodzaju nijakiego mają końcówki: **-o, -e, -f**. Najbardziej rozpowszechniona jest końcówka **-o**, najrzadziej występuje **-f**.

Istnieje grupa rzeczowników pochodzących tacińskiego zakonczonych na **-um**: *centrum, muzeum, gimnazjum, laboratorium, hospicjum*.

Zwykły rodzaj gramatyczny i rodzaj naturalny rzeczownika się zgadzają; potomstwo zwierząt ma zazwyczaj rodzaj nijaki:

ojciec, syn, brat, tata, mężczyzna, dentysta - **r. męski**
mama, kobieta, pani, sprzedawczyni - **r. żeński**
dziecko, szczenię, pisklę - **r. nijaki**

Rodzaj przymiotnika

Przymiotnik występuje w trzech rodzajach, dostosowując się do rzeczownika.

przymiotnik	r. męski - y/-i*	r. żeński - a
mity, -a,-e	mity student	mila studentka
wysoki, -a,-ie	wysoki mężczyzna	wysoka pani
nowy, -a,-e	nowy stowork	nowa ksiązka
stary, -a,-e	stary kubek	stara komórkka

* jeśli przymiotnik kończy się na: **-k** lub **-g**, to w rodzaju męskim ma końcówkę: **-ki** lub **-gi**, a w nijakim **-kie** lub **-gie**:

wysok*i*, wysok*ie*, drogi, drog*ie*

końcówka **-i, -ie** występuje również po spółgłoskach miękkich:

głup*i*, głup*ie*, tan*i*, tan*ie*

Jaki? Jaka? Jakie?

To zaimki pytające o cechy osób lub rzeczy.

pytanie	r. męski	r. żeński	r. nijaki
	<i>Jaki jest ten student?</i>	<i>Jaka jest ta studentka?</i>	<i>Jakie jest to dziecko?</i>
odpowiedź	<i>Jaki jest ten mężczyzna?</i>	<i>Jaka jest ta pani?</i>	<i>Jakie jest to muzeum?</i>

pytanie	r. męski	r. żeński	r. nijaki
	<i>Ten student jest sympatycznym.</i>	<i>Ta studentka jest sympatyczną.</i>	<i>To muzeum jest interesującym.</i>
odpowiedź	<i>Ten mężczyzna jest wysokim.</i>	<i>Ta pani jest wysoką.</i>	

I. mn.

*rodzaj męski
nieosobowy ONE*

rodzaj żeński ONE

rodzaj nijski ONE

rzeczownik

rzeczownik

-e

rzeczywisty

rzeczywisty

-y	-i
K, g	
sz, cz, dz, dż, ż, rz	
ś, ķ, ȳ, dz, ȳ, ȳ, ȳ, j	-e

-a

To są czarne koty.
To są zielone ogórkki.
To są smaczne owoce.

To są nowe płyty.
To są małe studentki.
To są słodkie pomarańcze.

To są zielone jabłka.
To są latek zadania.
To są ładne imiona.
To są nowe muzea.

JAKIE?

Liczba rzecznownika

- pojedyncza
 - mnoga
 - pluralia tantum
 - singularia tantum
- rzecznowniki, które formalnie występują tylko w liczbie mnogiej, mimo znaczenia liczby pojedynczej. Zwykle mają one rodzaj niemęskoosobowy. Często są to nazwy geograficzne (*Tatry, Alpy, Himalaje, Katowice, Ateny, Helsinki*); nazwy uroczystości lub specjalnych okresów (*chłodziny, wakacje, ferie*) oraz nazwy rzeczy składających się z symetrycznych części (*spodnie, nożyczki, dzwony, usta*).

Rodzaj rzecznownika

W liczbie mnogiej wszystkie rzecznowniki przymiotkowujemy do dwóch grup rodzajowych: **męskoosobowej i niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ rzecznowników niemęskoosobowych

I przypadek **Kto? Co?**

Do grupy niemęskoosobowej zaliczamy rzecznowniki rodzaju męskiego nieosobowego, żeńskiego i никакiego oznaczające kobiety, dzieci, zwierzęta, rzeczy, zjawiska. Używamy do nich zaimka osobowego **one**, zaimka wskazującego **te, tame, jakie?, które?**

*psy, koty, samochody, domy
kobiety, dziewczyny, książki, ryby
dzieci, zwierzęta, kocie, jabłka*

Rodzaj męski nieosobowy i rodzaj żeński

Rzecznowniki **męskie nieosobowe** oraz **żeńskie** w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Temat sprawdzamy po odcięciu końcowki w mianowniku liczby pojedynczej: pies-**o**, koń-**o**, dom-**o**, płaszcz-**o**, kobiet-**a**, książk-**a**, pan-**i**, powieść-**o**.

- rzecznownik: **-y** dla rzecznowników zakončonych na spółgłoski twardwe (z wyjątkiem **k, g**)
-i dla rzecznowników zakončonych na spółgłoski **k, g**
-e dla rzecznowników zakončonych na spółgłoski funkcjonalne miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -rz**, na spółgłoskimiękkie: **-ś, -ć, -ź, -ń** oraz na **c, l, j**
przymiotnik: **-e**

alternacie spółgłoskowe

ś:si	łosoś - łosie	alternacie samogłoskowe
ć:ci	liść - liście	łosoś - samochody; lód - lody
ż:zi	paź - pazię	pies - psy; otówek - otówki
dż:dzi	niedźwiedź - niedźwiedzie	wąż - węże; urząd - urzędy
ń:ni	kon - konie	ą:ę

Rodzaj nijaki

rzecznownik: **-a**
przymiotnik: **-e**

Temat rzecznowników zakončonych w liczbie pojedynczej na **-e** ulega rozszerzeniu.

zwierzę - zwierzęta
szczęście - szczęście
proszenie - proszenie

Rzecznowniki pochodzenia łacińskiego zakończone na **-um**, które w liczbie pojedynczej są nieodmienne, w liczbie mnogiej odmieniają się przez przypadki.

muzeum - muzea
centrum - centra

Zaimki wskazujące i pytające **te, tame, jakie?, które?**

Rzecznowniki z nieregularną odmianą

a) rzecznowniki rodzaju żeńskiego zakończone na **-śc** oraz **-sz**, przyjmują końcówkę **-i / -y**
kość - kości mysz - myszy
złość - złości miłość - miłości

- b) niektóre rzecznowniki twardotematowe obcego pochodzenia mają końcówkę **-e**, w tym wypadku końówka ta nie jest zmiękczająca i nie prowadzi do alternacji
seans - seanse szansa - szanse
- c) rzecznownik **ręka** ma nietypową formę
ręka - ręce
- d) rzecznownik **dzień** ma nieregularną końówkę, a tydzień nieregularną zmianę tematu
dzień - dni tydzień - tygodnie
- e) rzecznowniki śmieć i postać oprócz końówki regularnej **-e**, przyjmują końcówkę **-i**, która jest częściej używana:
śmieć - śmieci / śmiecie postać - postaci / postacie
- f) rzecznowniki rodzaju nijakiego: *dziecko, oko, ucho dziecko - dzieci oko - oczy ucho - uszy*

<i>rodzaj męskoosobowy - ONI</i>	
- i b, d, f, ch, t, m n, p, s, t, w, z	rzecznik t ↗ ci d ↗ dzi ch ↗ si sta ↗ ści
- y k, g, r, c	rzecznik k ↗ cy g ↗ dzy r ↗ rzy ec ↗ cy ca ↗ cy
- e sz, cz, dz, dż, ż, rz ś, c, dż, z, ñ, l, j	rzecznik anin ↗ anie
- ouwie rodzina, tytut narodowość (1 sylaba)	rzecznik synowie królowie Belgowie
l. mn.	rzecznik przykład student ↗ studenci sąsiad ↗ sąsiedzi mich ↗ mnisi artyści ↗ artyści
	rzecznik fizyk ↗ fizyczny kolega ↗ koleldzy aktor ↗ aktorzy chlopic ↗ chłopcy kierowca ↗ kierowcy
	rzecznik alternatywne przykład studenci sąsiedzi mnisi artyści
	rzecznik DWAJ / TRZEJ / CZTEREJ

Uwaga: brat - bracia
człowiek - ludzie
książądz - księża

lendę po królestwu
Polski

Rodzaj rzeczownnika

W mianowniku liczby mnogiej wszystkie rzeczowniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodajowych: **męskoosobowej i niemęskoosobowej**.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ rzeczowników męskoosobowych

Rodzaj męskoosobowy to rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel płci męskiej. Używamy do nich zaimka osobowego **oni**, zaimka wskazującego **ci**, **tamci** oraz zaimka pytającego **jacy?**, **ktozy?**.

mężczyźni, chłopcy, studenci, lekarze, aktorzy, policjanci, uczniowie, ludzie

I przypadek **Kto? Co?**

• końcówki rzeczownika

Rzeczowniki męskie osobowe w mianowniku liczby mnogiej przyjmują końcówki w zależności od zakończenia tematu. Wyjątek stanowi końcówka **-owie**, która nie wiąże się z wygięsem, ale ze znaczeniem słowa:

-i rzeczowniki twardotematowe oprócz zakončonych na **-k, -g, -r**

-y rzeczowniki zakončone na **-ec** typu *chłopiec*, *Niemiec*

rzeczowniki zakončone na **-ca** typu *kierowca*, *obrońca*, *doradca*

rzeczowniki zakončone na spółgłoski funkcjonalne miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -ż, -rz**, na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ź, -dź, -ń**

oraz na **-l, -j**, a także na **-anin**

rzeczowniki oznaczające tytuły, prestiżowe stanowiska i zawody, stopnie pokrewieństwa oraz jednosylabowe nazwy narodowości

• końcówki fakultatywne

Niektóre rzeczowniki posiadają dwie formy. Jedna końcówka jest typowa dla zakończenia wyrazu, druga łączy się z funkcją stowa. Przy czym końcówka **-owie** podkreśla prestiż zawodu:

*profesorowie / profesorzy
inżynierowie / inżynierzy
biologowie / biologzy*

• alternacje spółgłoskowe

e:ø *chtopicz* - chtoccy, *Ukrainiec* - Ukraińcy

a:ɛ *sąsiad* - sąsiadzi

ch:ɪ:s *Włoch* - Włosi

st:ʃć *artyści* - artyści

• alternacje samogłoskowe

t:c *student* - studenci

d:dz *sąsiad* - sąsiadzi

r:rz *aktor* - aktorzy

• formy ekspresywne

Czasem rzeczowniki mogą występować w formie deprekatywnej (pogardliwej) lub poddane są zabiegom stylistycznym, by wyrazić różne emocje. Przyjmują wtedy końcówki rzeczowników niemęskoosobowych oraz łączą się z nieosobową formą zaimka i przymiotnika:

ci dobrzy chłopi - te dobre chłopy

ci wesołi Polacy - te wesołe Polaki

ci znani profesorowie - te znane profesory

Istnieją rzeczowniki, które zazwyczaj lub wyłącznie używają tej właśnie formy:

ten kazet - te kartę
ten klecha - te klechy

• odmiana przymiotnikowa

Istnieje grupa rzeczowników męskoosobowych, które odmieniają się w liczbie pojedynczej odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego oraz rzeczowniki typu *sędzia*, *hrabia* odmieniające się w liczbie pojedynczej jak przymiotnik - w liczbie mnogiej odmieniają się regularnie jak pozostałe rzeczowniki męskoosobowe.

*artyści, poeci, kolezy
sędziowie, hrabiowie*

l. mn.

rodzaj męskoosobowy	przymiotnik	przymiotnik	JACY?
alternatywne	przykład	przykład	
-i 	-y 	<p>To są lepsi uczeńiowie. To są glusi pacjenci. To są barczyści sportowcy. To są zadowoleni kursanci. To są weseli Włosi.</p>	
	t \triangleright ci d \triangleright dzi f \triangleright li	<p>To są punktuálni fachowcy. To są leniwi pracownicy. To są grubi faceci. To są pracowici studenci. To są młodzi ludzie. To są mili profesorowie.</p>	

duży - duzi

lekturę po kroku
Polski

Rodzaj przymiotnika

W liczbie mnogiej wszystkie przymiotniki przyporządkowujemy do dwóch grup rodzajowych:
męskoosobowej i niemęskoosobowej.

MIANOWNIK LICZBY MNOGIEJ

przymiotników męskoosobowych

Przymiotniki męskoosobowe określają rzeczowniki rodzaju męskiego oznaczające osoby ptaci męskiej lub grupy, w skład których wchodzi przedstawiciel ptaci męskiej. Odpowiadają na pytanie **jacy?**.

- końcówek przymiotnika

-i przymiotniki twardotematowe oprócz zakończonych na **-k, -g, -r** oraz

kończące się na spółgłoskę funkcjonalnie miękką **-sz**

-y przymiotniki, których temat kończy się na **-k, -g, -r** oraz na spółgłoski funkcjonalnie miękkie **c, -cz, -dz, -ż**

alternacje spółgłoskowe

t:c	bogaty - bogaci
d:dz	młody - młodzi
t:l	mły - mili
ch:s	cichy - cisi
st:śc	barzysty - barczyści
sn:śn	jasny - jaśni
zn:źn	przyjazny - przyjaźni
st:śl	dorosły - dorosli
zł:źl	żyły - żli
sz:s	wyzszy - wyżsi

k:c	elegancki - eleganccy
g:dz	ubogi - uboczy
r:rz	chorzy - chorzy

alternacje samogłoskowe

o:e	zmęczony - zmęczeni, wesoły - weseli
------------	--------------------------------------

koncówkowi identyczne z liczbą pojedynczą

cy = cy	obcy = obcy
czy = czy	uroczy = uroczy
dry = dry	cudzy = cudzy
zy = zy	świeży = świezy

① wyjątek duży - duzi

Zaimek pytający: jaki? jaka? jakie?

		<i>I. poj.</i>		<i>I. poj.</i>	
	r. męski	r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
	żywotny	nie żywo ty			
M.	jaki?	jaki?	jaka?	jakie?	jacy?
D.	jakiego?	jakiego?	jakiej?	jakiego?	jakich?
C.	jakiemu?	jakiemu?	jakiej?	jakiemu?	jakim?
B.	jakiego?	jaki?	jaka?	jaki?	jakie?
N.	jakim?	jakim?	jaka?	jakim?	jakimi?
Msc.	jakim?	jakim?	jaka?	jakim?	jakich?

		<i>I. poj.</i>		<i>I. poj.</i>	
	r. męski	r. żeński	r. nijaki	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
	żywotny	nie żywo ty			
M.	ten	ten	ta	to	te
D.	tego	tego	tej	tego	tych
C.	temu	temu	tej	temu	tym
B.	tego	ten	te	to	te
N.	tym	tym	ta	tym	tymi
Msc.	tym	tym	tej	tym	tych

I. poj.

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki	
żywotne nieżywotne = BIERNIK	- ej	- ego	- a
			- y K, g ś, Ć, ź, dź,ń + l, j - i
			Nie lubię zimnej zupy. Nie kupuję tłustej szynki. Nie mam nowej porwiesci. Nie jem smażonej cebuli.

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

DOPŁENIACZ LICZBY POJEDYNCZEJ

II przypadek **Kogo? Czego?**

Rodzaj męski

W dopełniaczu liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierząt oraz **nieżywotne**, czym przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-ego**

nieżywotny:
rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-u**

przykłady: **-a**
-u

dstrybucja końcówek

Zasady użycia końcówek **-a** i **-u** dla rzeczowników nie żywotnych są dość skomplikowane, warto zapamiętać kilka reguł ich dystrybucji:

- transport (*nie ma samochodu, roweru*)
- pojęcia abstrakcyjne (*nie ma problemu, hafasu, chaosu*)
- rzeczowniki zbiorowe (*nie ma lasu, thumu, makaronu, ryżu, cukru*)
- substancje płynne i półtłonne (*bez soku, majonezu, ketchupu, kleju*)
- nazwy dni tygodnia
- nazwy miesięcy
- nazwy sportów i gier
- tańce
- naczynia i sztućce
- narzędzia
- owoce i warzywa
- nazwy walut
- marki samochodów

-a

-u

- a) negacja dopełnienia bliższego (*nie lubię sera, nie kocham Adama, nie mam dziewczyny*)
- b) posiadanie (samochód Tomka, dom Agnieszki, pies dziecka)
- c) określenia czasu (*to było pierwszego września, urodził się drugiego maja*)
- d) ilości (*dużo ludzi, mało czasu, trochę wody*)
- e) miary (*kilogram ziemniaków, litr mleka*)
- f) opakowania (paczka ciastek, butelka wody)
- g) czasowniki: *słuchać, szukać, używać, potrzebować, bać się, życzyć, pilnować, zapominać, brakować*

- h) przyimki: *do, od, z, u, koto, obok, naprzeciwko, na wprost, bez, dla, dookoła (dokota), oprócz, okolo, podczas, przed, wśród, zza*

- i) wyrażenia przymkowe: *z powodu, w razie, w ciągu, w czasie*

- j) przysłówki: *bliisko, niedaleko*

- **przykładowe ilości, miary, opakowania i naczynia**

ILOŚCI	MARY	OPAKOWANIA I NACZYNIA
dużo studentów	ćwierć	paczka kawy
mato nauczyciel	gram	butelka wina
kilka osób	dekagram	puszka sardynek
kilkanaście książek	karton mleka	karton mleka
trochę mleka	litr	stołek dżemu
niewiele pieniędzy	milimetr	kubek wody
kawałek czekolady	centymetr	szklanka soju
20 plasterków szynki	metr	filizanka herbaty
	kilometr	kieliszek wina

- **Genetivus partitivus**
Rzeczowniki żywotne w liczbie pojedynczej mają dopełniacz równy biernikowi.

Rodzaj żeński

rzeczownik: **-y**
-i
-ż, -dż, -ń oraz **-ł, -j**

po spółgłoskach **k, -g**, po spółgłoskach miękkich **-ś, -ć**,

przymiotnik: **-ej**

- W sytuacjach kiedy ilość jest domyślona, a mamy na myśli część a nie całość, również używamy dopełniacza.

Kupitem (kawałek) sera, (bochenek) chleba, (troczeń) cebuli.

tab. 6 DOPĘTNIAZ! Kogo? Czego!

l. mn.

rodzaj męski

rodzaj żeński

rodzaj nijaki

przyimotnik

- **ych**
k, g - **ich**

rzeczownik

- **ów**

sz, cz, dz, dz ż, rz + c	- y
ś, ć, ź, dz ń + l, j	- i

drzykta

Proszę pieć dużych ciastek.

Znam dużo miłych studentek.

Boję się dużych psów.
Nie mam drobnych pieniedzy.
Nie znam polskich nauczycieli.

owoc - owoców

JAKICH?

Dla rzecznika rodzaju żeńskiego zakonczonek:
DOPEŁNIACZ l. poj. = **DOPĘTNIAZ l. mn.**

krótki po kroku

Polski

DOPĘTNIAZ LICZBY MNOCIEJ

II przypadek **Kogo? Czego?**

■ Rodzaj męski

- rzeczownik: **-ów** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twardé
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalne miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -rz** oraz **-c**,
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -dz, -ń** oraz na **-i, -j**
- przymiotnik: **-ych** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanich, wysokich, drogich*)

• dystrybuacja końcówek

- Obecnie końcówka **-ów** jest dominująca i często występuje również po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich oraz coraz częściej po **-c, -i, -j:**
meczów
koców
pałców
sztućców
końcowki fakultatywne
Niektóre rzeczowniki nieżywotne posiadają dwie poprawne formy.
pokoju / pokójów
materacy / materaców
piąszczy / piaszczów
- końcówka zerowa**
Niektóre rzeczowniki oznaczające mieszkańców miast i regionów zakończone w mianowniku na **-anin**, w dopełniaku liczby mnogiej ulegają redukcji i mają końcówkę zerową.
mieszanin - mieszkań
krakowianin - krakowian
warszawianin - warszawian
Pomorzanin - Pomorzan

Rzeczownik męski ma w dopełniaku i bierniku liczby mnogiej końcówkę zerową:
mężczyzna - mężczyzna

• alternacje

- a:ę** miesiąc - miesiący, pieniądz - pieniędzy

• dopełniacz a biernik

- Dla rodzaju męskoosobowego dopełniacz i biernik liczby mnogiej mają identyczne formy.

■ Rodzaj żeński i rodzaj nijaki

- rzeczownik: **-ek**
przymiotnik: **-ych**
-ich po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*tanich, wysokich, drogich*)

- ruchome **-e**
Jeśli na końcu wyrazu jest grupa spółgłosek, to wstawiamy tam tak zwane ruchome **-e**, żeby uniknąć trudnych do wymówienia zbitek spółgłoskowych:
książka → *książek*
jajka → *jajek*

• alternacje

- o:ó** droga - dróg, krowa - krów
- rzeczowniki żeńskie zakończone na -nia, -alnia, -arnia**
Grupa tych rzeczowników przyjmuje w dopełniaku liczbę mnogiej końcówkę **-i**, choć u niektórych można też spotkać formę z regularną końcówką **-o**:
kuchnia - kuchni / kuchen
spółdzielnia - spółzieni / spółzarin
cukiernia - cukierni / cukierń

- rzeczowniki żeńskie zakończone na spółgłoskę oraz obcego pochodzenia**
Dopełniacz liczby mnogiej tych rzeczowników jest równy dopełniaczowi liczby pojedynczej. Rzeczowniki obcego pochodzenia zakończone na **-ja** oraz **-ia** mają końcówkę **-i** lub **-ii**.
epopeja - tej epopei - tych epopei
aleja - tej alei - tych alei
złości - tej złości - tych złości
kość - tej kości - tych kości
postać - tej postaci - tych postaci
radość - tej radości - tych radości
noc - tej nocy - tych nocy
mysz - tej myszy - tych myszy

- rzeczowniki nijakie zakończone na -um**
W rodzinie nijakim rzeczownikiem zakończonym na **-um** w dopełniaku liczby mnogiej mają końcówkę **-ów**.
muzeum → muzeów
centrum → centrów
hospicjum → hospicjów

■ Znanki wskazujące i pytające

tych, tamtych, jakich? których?

■ Dopełniacz po liczebnikach

- W języku polskim tylko liczebniki **dwa, trzy, cztery** lub kończące się na **dwa, trzy, cztery** (22, 33, 194...) łączą się z **mianownikiem** liczby mnogiej. Natomiast po liczebnikach **5, 6, 7** i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

1	+ mianownik I. poj.	tydzień, miesiąc, rok, zły, grosz
2, 3, 4	+ mianownik I. mn.	tygodnie, miesiące, lata, złote, grosze
5, 6, 7	+ dopełniacz I. mn.	tygodni, miesiące, lat, złotych, groszy

Uwaga! Liczebniki 12, 13, 14 kończą się na **-naście** i łączą się z dopełniaczem.

CEŁOWNIK Komu? (zemu!)

tab. 7

l. poj.

<p><i>rodzaj męski</i></p> <p>- emu</p>	<p><i>rodzaj żeński</i></p> <p>- ej</p>	<p><i>rodzaj nijaki</i></p> <p>- emu</p>	<p>- u</p>	<p>JAKIEJ?</p>	<p>JAKIEMU?</p>
<p>- owi</p>	<p>- e - i - y</p>	<p>- owci</p>	<p>Proszę to dać temu nowemu studentowi. Czy możesz pomóc temu malemu chłopcu?</p>	<p>Małemu dziecku nie wolno dawać zapatek!</p>	
<p>przymiotnik</p>	<p>rzeczownik</p>	<p>przymiotnik</p>	<p>rzeczownik</p>	<p>JAKIEJ?</p>	<p>JAKIEMU?</p>

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

CEŁOWNIK LICZBY POJEDYNCZE

III przypadek Komu? Czemu?

Rodzaj męski

rzecznik: **-owi**

-u

przymiotnik: **-emu**

dystrybucja końcówek

Końcówką dominującą jest końcówka **-owi**. Natomiast końcówka **-u** występuje w niewielu wyrzach, często są to słowa jednosylabowe. Najlepiej je zapamiętać.

ojciec - ojcu

chłopiec - chłopcu

diabeł - diabłu

Bóg - Bogu

ksiądz - księdzu

książę - księciu

czart - czartu

chłop - chłopu

pies - psu

lew - lwu

kot - kotu

świat - światu

końcówki fakultatywne

Niektóre rzeczniki posiadają dwie poprawne formy.

ortu - ortowi

ostu - ostowi

katu - katowi

człeku - człekowi

człek - człekowi

Często forma z końcówką **-owi** proponowana jest w użyciach metaforycznych.

Na przykład mówiąc o uczniach powiemy:

Wszyscy przygląдаły się naszemu klasowemu ortowi.

Powtarzaniami temu ostowi, żeby zaczął się uczyć, a on nie chce.

rzecznowniki dzień i rok

Często w przypadku tych rzeczników spotykamy się z błędną końcówką **-u**, gdyż są włączane do grupy wyrazów jednosylabowych. Natomiast oba te rzeczniki przyjmują końcówkę **-owi**:

dzień - dniowi

rok - rokowi

Rodzaj żeński

rzecznik: **-e**

dla rzeczników zakończonych na spółgłoski twarde

-y

dla rzeczników zakończonych na spółgłoski funkcjonalne

miekkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -rz** oraz na **-c**

-i

dla rzeczników zakończonych na spółgłoskimiękkie: **-ś, -ć, -ż, -dż, -ń**

oraz na **-ł, -j**

przymiotnik: **-ej**

alternacje

p	b	f	w	m	n	s	z	t	d	r	t	k	g	ch
p:pi	b:bi	f:fifi	w:w:wi	m:m:mi	n:n:ni	s:sie	z:zie	t:cie	d:zie	r:rze	t:le	k:ce	g:dze	ch:sze
Europa - Europie	torba - torbie	żryafa - żryafie	kawa - kawie	mama - mame	wanna - wannie									

Rodzaj żeński

rzecznik: **-owi**

-u

przymiotnik: **-emu**

dystrybucja końcówek

m:mi

n:ni

s:sisi

z:zizi

t:cic

d:dzi

r:rz

t:t:l

k:cic

g:dz

ch:sz

gazeta - gazecie

woda - wodzie

góra - górze

szkoła - szkole

Polaka - Polsce

droga - drodze

mucha - musze

celownik a inne przypadki

Dla rodzaju żeńskiego celownik i **miejscownik** liczb pojętynczej mają identyczne formy. Dotyczy to również rzeczników męskich o odmianie żeńskiej (tacy, artyście, koledze, kierowcy). Rzecznik zakonczone na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz **c,-ł, -ż, -r**, które w celowniku mają końcówkę **-i, -y**, są równe dopełniaczowi liczby pojedynczej.

Rodzaj nijaki

rzecznik: **-u**

przymiotnik: **-emu**

Zaimki wskazujące i pytające

t: męski	r: żeński	r: nijaki
temu	tej tamiej jakiej	temu tamtemu jakiemu
tantemu jakiemu		

Zasady użycia

Celownik to najbardziej używany przypadek, zwykle oznacza dopełnienie dalsze (*Podaj ojcu gazetę. Pożycz koleżance zeszyt.*). Łączy się z nieliczonymi przyjimkami. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 8.

l. mn.

rodzaj męski

rodzaj żeński

rodzaj nijaki

przymiotnik

-ym
k, g -im

rzeczownik

-om

przykład

Naszym synom chce się spać.

Moim koleżankom nie wystarcza na nic czasu.
UNICEF pomaga biednym dzieciom.

JAKIM?

CEŁOWNIK LICZBY MNOGIEJ

Rodzaj męski, żeński i nijaki

W liczbie mniejcej celownik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

rzecownik: **-om**

przymiotnik: **-ym**

im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tanim, wysokim, drogiem)

Zaimki wskazujące i pytające **tym, tamym, jakim?**

a) jako dopełnienie dalsze m.in. po czasownikach:

dziękować
ponosić
dawać
oddawać
podawać
rozdawać
przyńosić
pożyczać
darować
kupować
sprzedawać
krasć
przedstawiąć
przypominać
ufać
wierzyć
wybaczać
odmawiać
przeglądać się
opowiadać
mówić
 tłumaczyć
kibicować
szkodzić
zazdrościć
podobać się
smakować
życzyć
dziwić się
dokuczać

Dziękuję państwu za przybycie.
Zawsze pomagam młodszemu bratu.

Babcia często daje nam prezenty.

Czy mógłbyś oddać tę książkę Agnieszce?

Proszę to podać panu Andrzejowi.

Rozdawali ulotki przechodzącym ludziom.

Czy możesz przynieść mi okulary?

Czasem pożyczamy pieniądze sąsiadowi.

Podarowałam nam piękny album.

Kup ojcu gazetę!

Sprzedałam mi pan zepsute pomidory!

Ktoś ukradł mojemu bratu samochód.

Chcielibyśmy przedstawić panu moją żonę.

Przypomnijcie kolegom, że jutro piszczenie test.

Zawsze mogę ufać mojemu rodzeństwu.

Nie wieź temu podejzanemu mężczyźnie!

Nie chciał wybaczyć swojej dziewczynie.

Jak można odmówić pomocy komus, kto jej potrzebuje?

Przeglądał się z uwagą każdemu eksponatowi.

Co wieczór opowiadałam dzieciom baśni.

Mówitam ci, żebyś tego nie robił!

Dłużo tutu nauczył uczeń nowy problem gramatyczny.

Kibicował tej drużynie od lat.

Alkohol szkodzi zdrowiu.

Zazdroścę mojej koleżance pięknych włosów.

Studentem podobała się lekcja.

Zaprośonym gościem bardzo smakował poczęstunek.

Życzę panu wszystkiego najlepszego!

Dziwię się twojemu szefowi, że toleruje takie zachowanie.

Dokuczali wszystkim dziewczynkom w klasie.

Powyższe czasowniki są podane w aspekcie niedokonanym, natomiast celownik występuje również po ich formie dokonanej, jak widać w niektórych przykładach.

III przypadek Komu? Czemu?

- b) wyrażenia bezpodmiotowe typu: *zimno mi, gorąco mi, smutno mi, przykro mi, żał mi, dobrze mi, wesoło mi* - gdzie zaimek osobowy w celowniku oznacza nosiciela danego stanu
- c) przyimki: **przeciw / przeciwko, dzięki, wbrew, naprzeciw, ku**
- d) wyrażenia przyimkowe: **na przekór, na złość**

- Wszyscy byli przeciw / przeciwko nowym reformom.*
Andrzej czuł, że cała rodzina jest przeciw / przeciwko niemu.
Skończył studia dzięki rodzicom.
On często postępuje wbrew logice i zasadom prawdopodobieństwa.
Wyszedł naprzeciw dzieciom, żeby nie zabłądzić we mgле.
Stońcie chyliły się ku zachodowi.
Zrobił to na przekór wszystkim.
Na złość siostrze opowiedziała rodzicom o całej awanturze.
- **celownik a dopełniacz**
Po niektórych czasownikach zamiast dopełnienia dalszego w celowniku można używać przyimka dla z dopełniaczem.
Kupilem to dla mamy.
Przyniosłem to dzieciom.

tab. 9 BIERNIK Kogo! Co!

l. poj.

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
 żywotne nie żywo te	 -y k, g -i	 -e
 przymiotnik	 rzeczownik	 -a
MIANOWNIK	MIANOWNIK	= MIANOWNIK

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

BIERNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

IV przypadek Kogo? Co?

Rodzaj męski

W bierniku liczby pojedynczej istotne jest rozróżnienie rzeczowników rodzaju męskiego na dwie kategorie: **rzeczowniki żywotne**, to znaczy ludzi i zwierząt oraz **nieżywotne**, czyli przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne.

żywotny:
rzeczownik: **-a**
przymiotnik: **-ego**

nie żywo:

rzeczownik: **-o**
przymiotnik: **-y**

po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tani, wysoki, drogi)

① wyjątki

Część rzeczowników męskich nie żywotnych przyjmuje w bierniku końcówkę **-a**, czyli formę równą dopełniaczowi. Są to m.in. innymi:

• owoce i warzywa*

proszę banan**a**, pomidor**a**, ogórk**a**

• sporty

gram w tenis**a**, w golfa, w brydż**a**

• tańce

tańczę walca, poloneza, mazurka

• marki samochodów

mam fiat**a**, opel**a**, mercedesa

• nazwy walut

mam funta**a**, dolara

• inne

pałę papierosa, piję szampana, jem hamburgera

* Forma potoczna, która stała się formą progresywną.

Rodzaj żeński

rzeczownik: **-e**
przymiotnik: **-a**

① wyjątki

Rzeczownik pan*i* ma końcówkę **-a**, natomiast zaimek wskazujący **ta** przyjmuje końcówkę **-e**.

pani - panią ta - te

Rodzaj nijaki

rzeczownik: **-o, -e, -ę** oraz **-um**
przymiotnik: **-e**

Biernik a inne przypadki

Rzeczowniki męskie żywotne w liczbie pojedynczej mają biernik równy dopełniaczowi. Natomiast biernik rzeczowników męskich nie żywotnych, rzeczowników żeńskich zakonczonych na spółgłoskę (*noc, powieść*) oraz rzeczowników nijakich jest równy mianownikowi.

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
żywotny	nie żywo	
tego	ten	to
tamtego	tamten	tamt
jakiego	jaki	jakie

Zasady użycia

- a) dopełnienie bliższe (*lubię coś, mam coś, kocham kogoś, widzę kogoś...*)
 - b) przyimki: **przed**, **na**, **o**, **po**, **pod**, **nad**, **za**, **przed**, **miedzy**, **ponad**, **poza**, **w**
 - c) wyrażenia przyimkowe: **ze względu na**, **bez względu na**, **z uwagi na**, **w zamian za**
- ① **uwaga**
- Przyimki łączące się z bierkiem mogą łączyć się też z innymi przypadkami w zależności od czasownika, który je poprzedza. Tylko przyimek **przed** łączy się jedynie z bierkiem. Pozostałe przyimki łączą się z bierkiem po czasownikach ruchu oraz po wyrażeniach typu: **czekam na, pytam o, mam ochotę na**.

tab. 10 BIERNIK Kogo! Co!

l. mn.

rodzaj męski osobowy	- ych	k, g - ich	= DOPEŁNIACZ	- ów	sz, cz, dz, dż ż, rz + c ś, č, ž, dž, h, c, l, j	k, g - i sz, cz, dz, dż, ż, rz ś, č, ž, dž, h, c, l, j - e	= MIANOWNIK	- e	rodzaj żeński	rodzaj nijaki	l. mn.
przyimotnik											
rzecznik											
przykład											
JAKICH?											
Znam tych starszych panów. Poznalem polskich piłkarzy. Lubię naszych nauczycieli.	Znam te piękne obrazy. Lubię ruskie pierogi. Masz drobne pieniądze?	Proszę dwie czarne kawy. Znam te małe studentki. Kupilem czerwone róże.	Lubię włoskie wino. Jemy smacznego śniadania. Macie tadne imiona. Zwiedzam krakowskie muzea.	JAKIE?							

mąż - mężów

królewo królowe
Polski

BIERNIK LICZBY MNOGIEJ

IV przypadek **Kogo? Co?**

Rekcja liczebnika

W języku polskim tylko liczebniki **dwa, trzy, cztery** lub kończące się na **dwa, trzy, cztery** (np. 22, 33, 194...) łączą się z **biernikiem** liczby mnogiej. Po liczebnikach 5, 6, 7 i kolejnych używamy **dopełniacza** liczby mnogiej.

Rodzaj rzeczownika
W bierniku liczby mnogiej istotne jest rozróżnienie rzeczowników na dwie kategorie. **Rzeczowniki męskoosobowe** oznaczające osoby płci męskiej lub grupy, w skład których wchodzą przedstawiciel płci męskiej (**oni**). Drugą grupę stanowią **rzeczowniki niemęskoosobowe** (męski nieosobowy, żeński i nijski), czyli kobiety zwierzęta, przedmioty, rośliny, zjawiska, nazwy czynności i pojęcia abstrakcyjne (**one**).

■ Rodzaj męskoosobowy

- rzeczownik:
-ów dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -ź, -rz** oraz na **-c**
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie:
-ś, -ć, -ż, -dż, -ń oraz na **-ł, -j**
przymiotnik:
-ych po spółgłoskach miękkich oraz **k, g** (tanich, wysokich, drogich)

■ Rodzaj niemęskoosobowy

- rzeczownik:
r. męski nieosobowy i żeński
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde (z wyjątkiem **-k, -g**)
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski **k, g**
-e dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -ź, -rz**, na spółgłoski miękkie:
-ś, -ć, -ż, -dż, -ń oraz na **-c, -ł, -j**
r. nijski
-a
przymiotnik:
-e

- Zaimki wskazujące i pytające**
tych, tamtych, jakich, których?
te, tamte, jakie?, które?

- r. męskoosobowy**
r. niemęskoosobowy

Biernik a inne przypadki

Biernik rzeczowników męskoosobowych jest tówny **dopełniaczowi** liczby mnogiej, natomiast rzeczowników niemęskoosobowych jest równy **mianownikowi** liczby mnogiej.

l. poj.

 rodzaj męski	 rodzaj żeński	 rodzaj nijaki
-ym k, g <small>-im</small>	-q	-ym k, g <small>-im</small>
i - em	- q	i - em
Ona jest dobr ym student ka .	On jest dobr ym student em .	Ona jest dobr ym dzieckiem.
JAKA?	JAKI?	JAKIM?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

NARZĘDNIK LICZBY POJEDYNICZEJ

V przypadku **Kim? Czym?** **Z kim? Z czym?**

Rodzaj męski

rzecznik: **-em** po spółgłoskach **-k, -g** (Anglikiem, Norwegiem)

przymiotnik: **-ym** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tanim, wysokim, drogiem)

Rodzaj żeński

rzecznik: **-q**
przymiotnik: **-q**

Rodzaj niaki

rzecznik: **-em** po spółgłoskach **-k, -g** (dzieckiem)

przymiotnik: **-ym** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (tanim, wysokim, drogiem)

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. niaki
tym	ta	tym
tamtym	tamtą	tamtym
jakim	jaką	jakim

h) po przyimkach: **z, przed, za, nad, pod, między, poza**

① narzędnik a mianownik

Nie możemy używać narzędzinika po wyrażeniu **to jest...**

MIANOWNIK	Kto to jest?	Kim on / ona / ono jest?
To jest dobry student.	On jest dobrym studentem.	Ona jest dobrą studentką.
To jest dobra studentka.	Ona jest dobrą studentką.	Ono jest dobrym dzieckiem.
To jest dobre dziecko.	On jest dobrym dzieckiem.	Ona jest + narzędziem.

Jeśli orzecznikiem jest sam przymiotnik, to wtedy jest on w formie mianownika.

Ten mężczyzna jest **sympatyczny**.
Ta kobieta jest **utalentowana**.

Jesteś mężczyzną. Jesteś Polakiem. Jesteś nauczycielem. Jesteś synem.
Jesteś bratem. Jesteś mężem. Jesteś ojcem. Jesteś dobrym kolegą.

Jest przedmiotem. Jest powodem. Jest rezultatem. Jest wynikiem.
Jest skutkiem. Jest błędem. Jest czynnikiem. Jest absurdem. Jest chaosem.
Jest rośliną. Jest nadzieją. Jest przyznaną. Jest fascynacją. Jest funkcją.
Jest zwierzęciem. Jest rozwiązaniem. Jest zadaniem. Jest medium.

- b) transport (iadę autobusem, rowerem, taksówką)
- c) pytanie: **Któredy?** (proszęść iść tą ulicą, tym korytarzem; jechać autostradą)
- d) pytanie: **Kiedy?** (wiosną, latem, wieczorem, nocą)
- e) narzędzia (pisać długopisem, malować farbami, rysować kredkami,jść
widelcem, kroić nożem, cześć się grzebienniem, myć się mydłem)
- f) zrobić coś czymś (ruszyć ręką, kopnąć nogą, spojrzeć kątem oka)
- g) czasowniki:
- przejmować się
zarażać się
zachwycać się
bawić się
rzadzić
chwalić się
pachnieć
smarować
- interesować się
zajmować się
opiekować się
kierować
cieszyć się
marwić się
męczyć się
stresować się

- a) składnik orzeczenia złożonego np. po czasownikach **być, stać się, zostać** (jestem nauczycielem, jest najlepszym lekarstwem, stanie się problemem, zostałem prezydentem).
- Jestem kobietą. Jestem Polką. Jestem żoną. Jestem matką. Jestem dobrą koleżanką.

Jestem siostrą. Jestem córką. Jestem funkcją. Jestem żoną. Jestem dobrą koleżanką.

I. mn.

*rodzaj męski**rodzaj żeński**rodzaj nijaki*

przyimotnik

- ymi
k, g - imi

rzeczownik

- ami

przykład

Oni są **dobrymi studentami**.Interesują się **starymi monetami**.Deser ze **słodkimi jabłkami**.

JAKIMI?

NARZĘDNIK LICZBY MNOGIEJ

**V przypadku Kim? Czym?
Z kim? Z czym?**

W liczbie mnogiej narzędzik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

■ **Rodzaj męski, żeński i in jakiś**

rzecznik:	-amⁱ
przymiotnik:	-ymi
	-imi po spółgłoskach miękkich oraz -k, -g (tanni ^m , wysoki ^m , drogi ^m)

• **przykłady**

Oni są Francuzami.

Często jeżdżą autobusami.

Nie lubią jeździć autostradami.

Noce marują słuchać muzyki.

To dziecko lubi rysować kredkami.

Nie mam siły ruszać nogami.

Ona opiekuje się zwierzętami.

Idę do teatru z kolegami.

• **wyjątki**

Istnieje grupa wyrazów, gdzie narzędzik liczby mnogiej ma końcówkę -mi:

ludźmi
braciami
przyjaciółmi
dziećmi
pieniędzmi
komí
liśćmi

■ **Zaimki wskazujące i pytające**

tymi, tamymi, jakimi?, którymi?

I. poj.

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
<p>-ym</p> <p>k, g -im</p>	<p>-ej</p>	<p>-ym -im</p> <p>k, g -im</p>
<p>-ym</p> <p>k, g -im</p>	<p>-e</p> <p>-y</p> <p>-i</p>	<p>-e</p> <p>-u</p>
<p>-ym</p> <p>k, g -im</p>	<p>-e</p> <p>-u</p>	<p>Byłam w nowym kinie. Oglądałam film o argentyńskim tangu.</p> <p>On myślał o ładnej dziewczynie. Rozmawiamy o nowej pracy. Marzę o dobrej kolacji.</p>

JAKIM?

JAKIEJ?

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

MIEJSZCZOWNIK LICZBY POJEDYNCZEJ

W **imie**? O **czym**?
W **kim**? W **czym**?
Na kim? **Na czym?**
Przy kim? **Przy czym?**
Po kim? **Po czym?**

alternacje samogłoskowe

a:e	las - lesie
o:e	anioł - aniele
ó:e	kościół - kościele
ó:o	łódź - łodzie
e:ø	sen - śnie

potójna alternacja

miaśto	- mieście
ciaśto	- cieście
gwiazda	- gwieździe
zjazd	- zjeździe

Rodzaj męski i nijaki

- rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twardé
-u dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz **-k, -g, -ch**

przymiotnik: **-ym**
-im po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (łanym, wysokim, drogim)

Rodzaj żeński

- rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twardé
-y dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski funkcjonalnie miękkie: **-sz, -cz, -dz, -ż, -rz** oraz **-c**
-i dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie: **-ś, -ć, -ż,**
-dż, -ń oraz **-l, -j**

Dystrybucja końcówek

Dobór końcówek w miejscowniku zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.

- **końcówka -e** występuje we wszystkich trzech rodzajach po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem **-k, -g, -ch** w rodzaju męskim i nijakim), powodując ich alternację.

alternacje spółgłoskowe

p	b	f	w	m	n	s	t	d	r	ł	k	g	ch
pie	bie	fie	wie	mie	nie	sie	zie	ce	rze	le	cie	dze	sze

- **końcówka -e** występuje we wszystkich trzech rodzajach po spółgłoskach twardych (z wyjątkiem **-k, -g, -ch** w rodzaju męskim i nijakim), powodując ich alternację.

alternacje spółgłoskowe

p:pi	chtlop - chłopie, Europa - Europe	t:ci	uniwersytet - uniwersytecie,
b:bi	garb - garbie, torba - torbie	d:dzi	gazeta - gazecie
f:fi	fotograf - fotografie, żyrafa - żyrifie	r:rz	zawód - zawodzie, woda - wodzie
w:wi	prawo - prawie, kawa - kawie	t:l	aktor - aktorze, góra - górze
m:mi	chrom - chromie, mama - mame	st:sł	stół - stołe, szkoła - szkole
n:nii	okno - oknie, wanna - wannie	st:sc	masło - maśle
s:si	nos - nosie, trasa - trasie	sn:sh	most - moście
z:zi	gaz - gazie, koza - kozie	sm:shi	wiosna - wiosnie
K:c	Polska - Polsce	pismo - pismie	pismo - pismie
g:dz	droga - drodze		
ch:sz	mucha - musze		

Celownik a miejscowości

Dla rodzaju żeńskiego celownik i miejscowości licząby pojedynczej mają identyczne formy. Dotyczy to również rzeczowników męskich o odmianie żeńskiej (*tacie, artyscie, kolezde, kierowcy*).

Zaimki wskazujące i pytające

r. męski	r. żeński	r. nijaki
tym	tej	tym
tamtym	tamtej	tamtym
jakim	jakiej	jakim

Zasady użycia

Miejscownik to jedyny przypadek występujący wyłącznie po przyimku, nigdy bezpośrednio po czasowniku. Więcej patrz tablica nr 14.

l. mn.

rodzaj męskiego

rodzaj żeński

rodzaj nijsaki

przymiotnik

rzeczownik

rodzaj nijsaki

- ych

k, g - ich

- ach

Myślę o moich synach.

Chodzitem po polskich góracach.

Mieszkam w różnych miastach.

JAKICH?

MIEJSCE W MIESZKANIOWYM

VI przypadek **O kim? O czym?**
W kim? W czym?
Na kim? Na czym?
Przy kim? Przy czym?
Po kim? Po czym?

W liczbie mnogiej miejscownik we wszystkich rodzajach ma identyczne końcówki.

- b) abstracyjny cel (podany zamiast konkretnej lokalizacji)
 - na imprezie*
 - na kawie*
 - na filmie*
 - na spotkaniu*
 - c) określenia przestrzenne
 - na górze*
 - na dole*

Rodzaj męski, żeński i nijaki

-ach
-uch

- ich** po spółgłoskach miękkich oraz -*k*, -*g* (tanich, wysokich, drogich)

ich po obiegach i pytające

Zaimki wskazujące i pytające

uch, tamtych, jakich? których?

asady użycia

określa lokalizację, odpowiada na pytanie **gdzie?** (w Polsce, na stole, przy tablicy)

określa czas, odpowiada na pytanie **kiedy?** (w zimie, w styczniu, w zeszłym tygodniu, o ósmej)

określa cel (bytem na filmie, jesteśmy na imprezie, na obiedzie)

przyjmi: na, w, przy, po, o

b) okręśla przestrzeń, po której coś lub ktoś się porusza
spacerować po parku
chodzić po górach
podróżować po Europie
jeździć po ulicy
biegać po klasie
skakać po tózku

asady użycia

- określa lokalizację, odpowiada na pytanie **gdzie?** (w Polsce, na placu, w sklepie, w parku)

określa czas, odpowiada na pytanie **kiedy?** (w zimie, w styczniu, w tygodniu, o ósmej)

określa cel (byłem na filmie, jesteśmy na imprezie, na obiedzieniu, przyjęciu, na wycieczce, przyjmuje, pozuje)

przymek w

 - a) kraje, miasta, budynki, zamknięte pomieszczenia, wnętra
 - w Polsce
 - w Krakowie
 - w bloku
 - w biurze
 - w pudełku

① wyjatki:

 - na uniwersytecie
 - na poczcie
 - na dworcu
 - na policji
 - na basenie

wviatki:

- b) obiekt częstowo jest w czymś
 na uniwersytecie na policji w sukience
 na poczcie na basenie w fotelu
 na dworcu

- b) obiekt częstowo jest w czymś
w phaszu w sukience
w kapeluszu w fotelu

c) czasowniki: zakochać się, podkochiwać się, rozumieć się, rozmawiać się

rozmać *sie w polskiej kuchni*
rozmawiać się w polskiej literaturze

przyimek na

- a) place, przestrzenie otwarte, powierzchnia czegoś
 - na targu*
 - na rynku*
 - na krześle*

WI przypadek O kim? O czym?
W kim? W czym?

**Na kim? Na czym?
Przy kim? Przy czym
Po kim? Po czym?**

- TO KUMI: I U CZY**

Rodzaj męskiego i żeńskiego

-ach -ych

- ich** po spółgoscach miękkich oraz **-k, -g** (taniech, wysokich, drogich)

Zaimki wskazujące i pytające

uch, tamtych, jakich? których?

zasady użycia

 - b) określa przestrzeń, po której coś lub ktoś się porusza
 - po obiedzie
 - po spacerowac po parku
 - po chodzić po góraach
 - po podróżować po Europie
 - jeździć po ulicy
 - biegać po klasie
 - skakać po łózku
 - c) określa lokalizację, odpowiada na pytanie **gdzie?** (w Polsce, na stole, przy tablicy)
 - określa czas, odpowiada na pytanie **kiedy?** (w zimie, w styczniu, w zeszłym tygodniu, o ósmiej)
 - określa cel (bytem na filmie, jesteśmy na imprezie, na obiedzie)
 - przyimki: **na, w, przy, po, o**

zasady użycia

- określa lokalizację, odpowiada na pytanie **gdzie?** (w Polsce, na placu, w sklepie, w biurze, w pudełku)

określa czas, odpowiada na pytanie **kiedy?** (w zimie, w styczniu, tygodniu, o ósmej)

określa cel (*byłem na filmie, festiwalu, imprezie*, na obiedzie, przyjęciu, na wycieczce, w przyaju, po ośmioletnim przerwie)

! wyjatki:

- b) obiekt częstowo jest w czymś
 na uniwersytecie na policji w sukience
 na poczcie na basenie w fotelu
 na dworcu

- b) obiekt częstowo jest w czymś
w phaszu w sukience
w kapeluszu w fotelu

c) czasowniki: zakochać się, podkochiwać się, rozumieć się, rozmawiać się

*rozsmakować się w polskiej kuchni
rozmitować się w polskiej literaturze*

przymek na

a) place, przestrzenie otwarte, powierzchnia czegoś

<i>na targu</i>	<i>na powietrzu</i>
<i>na rynku</i>	<i>na stole</i>
<i>na ławce</i>	<i>na krześle</i>

- c) określenia przestrzenne
 - na górze*
 - na dole*
 - **przymmek *po***
 - a) określa czas
 - po lekcji*
 - po obiedzie*
 - po południu*
 - b) określa przestrzeń, po której coś lub ktoś się porusza
 - spacerować po parku*
 - chodzić po górkach*
 - podróżować po Europie*
 - jeździć po ulicy*
 - biegać po klasie*
 - skakać po łóżku*

a) określa lokalizacj

- a) określały tablicy
 - a) określały stoły
 - a) określały komputerze
 - b) określały sytuacje
 - b) określiły okazji
 - b) określiły pisaniem
 - b) określiły zakupie

• przyimek o

- a) czasownikiem typu:
mówić, opowiadać, rozmawiać, dyskutować, plotkować.
Myślę o was bardzo często.
On ciekawie opowiada o swoich podróżach.
O czym oni dyskutują?

• **① uwaga** Przyjmiaki łączące się z miejscowością mogą łączyć się też z innymi przyjmiakami w zależności od czasownika, który je poprzedza. Przykładowo po czasownikach wyrażających ruch będzie występował biernik. Tylko przyjimek **przy** łączy się jedynie z miejscowością.

tab. 15 WŁAŚCZ O!

l. poj.

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
<p>-y -i</p> <p>= MIANOWNIK</p>	<p>-a</p> <p>= MIANOWNIK</p>	<p>-e</p> <p>= MIANOWNIK</p>
<p>-e -u</p> <p>= MIEJSCOWNIK</p>	<p>-o zakonczone na -a -u zdrobnienia na -a</p> <p>Zakonczone na -i lub spółgłoskę jak dopierołącz</p>	<p>-o -e -ę -um</p> <p>= MIANOWNIK</p>

Wijątki: Bóg – Boże! pan – pani! ojciec – ojciec!

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

WÓŁCAZ LICZBY POJEDYNCZE

VII przypadek zawołanie: O!

Rodzaj męski

- rzeczownik: **-e** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski twarde
- u** dla rzeczowników zakończonych na spółgłoski miękkie, funkcjonalnie miękkie oraz **-k, -g, -ch**
- przymiotnik: **-y** po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g** (*gtupi, ciemnooki, drogi*)
-i po spółgłoskach miękkich oraz **-k, -g, -ch** (*gtupi, ciemnooki, drogi*)

dystrybucja końcówek

- Dobór końcówek w wołaczu zależy od spółgłoski kończącej temat wyrazu.
- końcówka -e** występuje **po spółgłoskach twardych** (z wyjątkiem **-k, -g, -ch**) oraz w słowach zakończonych na **-ec**.
- alternacje spółgłoskowe**

p	b	f	v	m	n	s	z	t	d	r	y	c
pie	bie	fie	vie	mie	nie	sie	zie	cie	dzie	rze	le	ce

Mój Skarbie! Drogí Robercie!
Szefie! Drogí Ryszardzie!
Chłopie! Szanowny Profesorze!
Panie prezesie! Panie ministre!
Panie pośle! Kochany Pawle!
Mój Wacławie!

Mój Skarbie! Drogí Robercie!
Szefie! Drogí Ryszardzie!
Chłopie! Szanowny Profesorze!
Panie prezesie! Panie ministre!
Panie pośle! Kochany Pawle!
Mój Wacławie!

- końcówka -u** występuje po **spółgłoskach -k, -g, -ch, spółgłoskach funkcjonalnie miękkich (sz, ż/z, cz, dz + c, i, j)** oraz **miękkich (ś, ķ, dż, z, ń)**. Również zdrobnienia rzeczowników męskich zakończone na **-o** przyjmują tę końcówkę.

Drogi Podróżniku! Miroszu!
Drogi Uczestniku! Synku!
Mój mały biologu!
Duchu Święty!
Kłamczuchu!
O Boże! Księże! Synu!

Drogi Gościu! Groźny niedźwiedziu!
Drogi Stuchaczu! Mój paziu!
Narciarzu! Mój szybkonogi koniu!
Drogi Widzu!

Mojie dziecko!
Moje malutkie piśki!
O, życie!
O, panaceum!

W **rodzaju nijakim** wołacz jest równy mianownikowi.

Mojie dziecko!
Moje malutkie piśki!
O, życie!
O, panaceum!

Wołacz a inne przypadki

Dla **rodzaju męskiego** rzeczownik ma formy identyczne jak miejscownik liczby pojedynczej. Reguły tej nie podlegają rzeczowniki zakończone na **-a** oraz kilka wyjątków. W **rodzaju żeńskim** rzeczowniki zakończone na **spółgłoskę oraz -i** mają wołacz równy **dopełniaczowi**. Wołacz rzeczowników **rodzaju nijkiego** jest taki sam jak **mianownik**. Przymiotnik w wołaczu liczby pojedynczej we wszystkich trzech rodzajach jest zawsze równy **mianownikowi**.

- rzeczowniki męskie zakończone na -a**, odmieniają się jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego.

Tato! Kolego! Artysto!

Zasady użycia

Wołacza używa się w bezpośrednich zwrotach, w zwołaniach, w funkcji apelu. Dokładniejsze zasady jego użycia są podane na tablicy nr 16.

WOŁAĆ 0!

l. mn.

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
-i -y	-e	-e
-i -y -e -owie	-y -i sz, cz, dz, ż, rz ś, c, z, dz, ń, c, l, j -e	-a
przymiotnik	rzeczownik	przykład

WOŁAĆ l. mn. = MIANOWNIK l. mn.
Drodzy panowie! Drodze panie! Drodze dzieci!

Sprawdź, czy umiesz. Zróć ćwiczenia na:

WÓŁACZ LICZBY MNOGIEJ

VII przypadek zawołanie: **O!**

Wółacz liczby mnogiej we wszystkich rodzajach jest równy mianownikowi liczby mnogiej.

Rodzaj męski

rzecznik: **-i**
-y
-e
-owie

przymiotnik: **-i**
-y
-e

rzecznik: **-i**
-y
-e

przymiotnik: **-e**

rzecznik: **-a**

przymiotnik: **-e**

Zasady użycia

Wółacz to jedyny przypadek, który używany jest niezależnie od reszty zdania. Formy w wółaczu są często dodatkiem i nie wchodzą w związkę zależności z innymi częściami mowy. Przypadek ten nie posiada własnego pytania. Występuje w formach ekspresywnych i agresywnych.

- w bezpośrednich zwrotach (*panie doktorze, pani profesor, Aniu, Pawle, synku*)
- w powitanach i pożegnaniach (*Dzień dobry, panie prezesie! Witajcie, moje dzieci!*
Cześć, Agnieszko! Do widzenia, Piotrzel Pa, mamusiu! Do zobaczenia, Jolu!
Dobranoc, córeczko!)
- w przywołaniach (*Mamo! Tato! Kochanie! Zosiu! Tadziu!*)
- w funkcji apelu (*Rodacy! Drozdy Krakowianie! Żotnierz! Szanowni Wyborcy!*)
- w korespondencji (*Szanowny Panie Professorz! Szanowna Pani! Szanowni Państwo!*
Drogi Robertie! Kochana Mamo! Najdroższy Synku! Naujkochańsza Córeczko!)
- po zaimku osobowym w drugiej osobie liczby pojedynczej i mnogiej (*Ty ghuptasie!*
Ty zdraić! Wy kobuzu! Wy zdzieje!)
- w modlitwach (*Pannie Boże! Jezu Chryste! Święty Franciszku! Święta Marijo!*)
- w zwrotach poetyckich (*Młodości Ultracona! Radości Wielka! O, Śmierci! O, Życie!*
Pustko! Książko Moja! Miasto Ukochane!)

Mianownik zamiaszt wółacza

W mowie potocznej w powitanach, pożegnaniach i przywołaniach w miejscu wółacza (*Cześć, Agnieszko! Piotru! Basiu!*) często pojawia się mianownik (*Cześć, Agnieszka! Piotrek! Basia!*). Natomiast w języku oficjalnym, zwłaszcza pisany, jest to uznawane za błąd.

Sytuacja zamiany wółacza na mianownik ma miejsce jedynie w przypadku izolowanych imion, w pozostałych nadal wółacz to jedyna możliwa forma.

Cześć, moja kochana Agnieszko!

Mój Piotru!

Mata Basiu!

Tak, szefie.

Oczywiście, panie ministre.

*Szanowny Panie Ministrel **

* W wypowiedziach pisemnych obowiązują wielkie litery.

RZECZOWNIKI NIEREGULARNE

tab. 17

z poszerzonym tematem

<i>I. poj.</i>	<i>I. mn.</i>	<i>I. poj.</i>	<i>I. mn.</i>
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
imienia	imion	zwierzęcia	zwierzęt
imieniu	imionom	zwierzęciu	zwierzętom
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta
imieniem	imionami	zwierzęciem	zwierzętami
imieniu	imionach	zwierzęciu	zwierzętach
imię	imiona	zwierzę	zwierzęta

<i>I. poj.</i>	<i>I. mn.</i>	<i>I. poj.</i>	<i>I. mn.</i>
książę	książęta	tydzień	tygodnie
księcia	książąt	tygodnia	tygodni
księciu	książętom	tygodniowi	tygodniom
księcia	książęta	tydzień	tygodnie
księciem	książętami	tygodniem	tygodniami
księciu	książętach	tygodniu	tygodniach
książę	książęta	tygodniu	tygodnie

rzeczowniki nieregularne

	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>		<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
MIANOWNIK	rok	lata		dzień	dni
DOPĘLNIACZ	roku	lat		dnia	dni
CELOWNIK	rokowi	latom		dniowi	dniom
BIERNIK	rok	lata		dzień	dni
NARZĘDNIK	rokiem	latami		dniem	dniami
MIEJSCOWNIK	roku	latach		dniu	dniach
WOŁACZ	roku	lata		dniu	dni

nieregularna liczba mnoga

	<i>brat</i>	<i>przyjaciel</i>	<i>człowiek</i>	<i>dziecko</i>	<i>książę</i>	<i>ksiądz</i>	<i>pieniądz</i>
MIANOWNIK	bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	księża	pieniądze
DOPĘLNIACZ	braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	księży	pieniędzy
CELOWNIK	braciom	przyjaciółom	ludziom	dzieciom	księżom	księżom	pieniądzom
BIERNIK	braci	przyjaciół	ludzi	dzieci	księży	księży	pieniądze
NARZĘDNIK	braćmi	przyjaciółmi	ludźmi	dziećmi	księżmi	księżmi	pieniędzmi
MIEJSCOWNIK	braciach	przyjaciółach	ludziach	dzieciach	księżach	księżach	pieniądzach
WOŁACZ	bracia	przyjaciele	ludzie	dzieci	księża	księża	pieniądze

	r. męski 	r. żeński 	r. mianowniki
MIANOWNIK	mój	moja	moje
DOPŁEĆNIACZ	mojego	mojej	mojego
CELOWNIK	mojemu	mojej	mojemu
BIERNIK	mojego	moja	twojego
NARZĘDNIK	moim	moją	twoim
MIEJSCOWNIK	moim	mojej	twoim

	r. męski 	r. żeński 	r. mianowniki
MIANOWNIK	mój	moja	twoj
DOPŁEĆNIACZ	mojego	mojej	twojego
CELOWNIK	mojemu	mojej	twojemu
BIERNIK	mojego	moja	twojego
NARZĘDNIK	moim	moją	twoim
MIEJSCOWNIK	moim	mojej	twoim

	r. męski 	r. żeński 	r. mianowniki
MIANOWNIK	nasz	nasza	nasze
DOPŁEĆNIACZ	naszego	naszej	naszego
CELOWNIK	naszemu	naszej	naszemu
BIERNIK	naszego	naszą	nasze
NARZĘDNIK	naszym	naszą	naszym
MIEJSCOWNIK	naszym	naszej	naszym

	r. męski 	r. żeński 	r. mianowniki
MIANOWNIK	nasz	nasza	nasze
DOPŁEĆNIACZ	naszego	naszej	naszego
CELOWNIK	naszemu	naszej	naszemu
BIERNIK	naszego	naszą	nasze
NARZĘDNIK	naszym	naszą	naszym
MIEJSCOWNIK	naszym	naszej	naszym

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

CZYI? r. męskoosobowy

MIANOWNIK **moi**
DOPŁENIACZ moich
CELOWNIK moim
BIERNIK moich
NARZĘDNIK moimi
MIEJSCOWNIK moich

moi **twoi**
moich twoich
moim twoim
moich **twoich**
moimi twoimi
moich twoich

CZYJĘ? r. niemęskoosobowy

MIANOWNIK **moje**
DOPŁENIACZ moich
CELOWNIK moim
BIERNIK moje
NARZĘDNIK moimi
MIEJSCOWNIK moich

moje **twoje**
moich twoich
moim twoim
moje **twoje**
moimi twoimi
moich twoich

Zaimek pytający czyj? czyja? czyje? w języku polskim odmienia się przez rodzaje, przypadki i liczbę tak samo jak zaimki dzierżawcze *mój, twój, nasz, wasz*. Natomiast zaimki *jego, jej, ich* zawsze mają tę samą formę (dopełniacz zaimków osobowych).

MIANOWNIK	ja	ty	on	ona	ono	my	wy	oni	one
DOPĘŁNIACZ	mie	cię	go	jej	go	nas	was	ich	ich
*	ciebie	niego	niej	niego	niego			nich	nich
**		jego		jego	jego				
CELOWNIK	mi	ci	mu	jej	mu	nam	wam	im	im
*	mine	tobie	niemu	niej	niemu			nim	nim
**			niemu		niemu				
BIERNIK	mie	cię	go	ja	je	nas	was	ich	je
*	ciebie	niego	niaq	niaq	nie			nich	nie
**		jego							
NARZĘDNIK	mą	tobą	nim	nią	nim	nami	wami	nimi	nimi
MIEJSCOWNIK	mine	tobie	nim	niej	nim	nas	was	nich	nich

Lubię go. / Dziękuję ci. / Dlaczego interesujesz się nimi?

*

Idę do niego. / Prezent dla ciebie. / Czekam na nią. (przymek)

**

Jemu nie dam nic. / Kocham tylko jego. / On lubi tylko ciebie. (enfaza)

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

ZAIMKI OSOBOWE

Zaimki osobowe odmieniają się przez przypadki. W niektórych przypadkach posiadają formę długą i krótką, a czasem dodatkową występującą po przyimkach.
Przykładowo zaimki **ty**, **on**, **ona**, **ono**, **oni**, **one** w **dopełniaczu**, **celowniku** i **bierniku**, mają więcej niż jedną formę. Natomiast zaimek **ja** ma dwie formy tylko w celowniku.

po przyimku*

Po przyimkach zaimki **on**, **ona**, **ono**, **oni**, **one** mają specjalną formę, zaczynającą się od litery **n-** (**niego**, **niej**, **nich**). Natomiast zaimek **ty** przyjmuje wtedy długą formę **ciebie** (w bierniku i dopełniaczu) i **tobie** (w celowniku). Zaimek **ja** zwykle występuje tylko w formie długiej, jedynie w celowniku postępuje się on dwoma formami i dlatego należy pamiętać, że po przyimku używamy formy długiej **mine**.

emfaza, poczatek zdania**

Jeżeli zaimek **on** i **ty** znajduje się na początku zdania lub w zdaniu jest więcej niż jedno dopełnienie, wtedy używamy długich form: **jego** i **ciebie** (w bierniku i dopełniaczu) lub **jenemu** i **tobie** (w celowniku). Tych samych form używamy, kiedy kładziemy na te zaimki emfazę, akcent emocjonalny. Analogicznie zachowuje się zaimek **ja** w celowniku, gdzie w powyższych sytuacjach używamy formy **mine**.

Dopełniacz

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYMKGU	** EMFAZA, POCZATEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPŁENIE
Ta nauczycielka szuka: • mine • cie • go • jej • go • nas • was • ich • ich	To jest dla: • mine • ciebie • niego • niej • niego • nas • was • nich • nich	Aneta słucha tylko jego ! Ciebie naprawdę nikt nie lubi! Nie widziałem ani ciebie , ani twojej siostry.

Celownik

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYMKGU	** EMFAZA, POCZATEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPŁENIE
Smutno: • mi • ci • mu • jej • mu • nam • wam • im • im	Ona jest przeciwnie: • mine • tobie • nieniu • niej • nieniu • nam • wam • nim • nim	Daj to tylko mine ! Mnie musicie podziękować. Musicie podziękować i jej , i mine . Daj to tylko tobie ! Tobie musimy podziękować. Musimy podziękować i tobie , i jej . Daj to tylko jemu ! Jemu musicie podziękować i jej , i jemu . Musicie podziękować i jej , i jemu .

Biernik

STANDARDOWA ODMIANA	* PO PRZYMKGU	** EMFAZA, POCZATEK ZDANIA, WIĘCEJ NIŻ JEDNO DOPŁENIE
Ta nauczycielka lubi: • mine • cie • go • ja • je • nas • was • ich • je	Aneta czeka na: • mine • ciebie • niego • nia • nie • nas • was • nich • nie	Aneta kocha tylko ciebie ! Ciebie naprawdę wszyscy lubią! Znam i ciebie , i twoją siostrę. Aneta kocha tylko jego ! Jego naprawdę wszyscy lubią! Znam i ja , i jego .

KONIUGACJA 1 -*e*, -*esz**bezokolicznik*

	<i>pisać</i>	<i>kupować</i>	<i>myśleć</i>	<i>tańczyć</i>	<i>kochać</i>	<i>umieć</i>
(ja)	pisz	kupuj	-e	myśl	-e	kocha
(ty)	pisz	kupuj	-esz	myśl	-esz	kocha
on, ona, ono	pisz	kupuj	-e	myśl	-i	kocha
(my)	pisz	kupuj	-emy	myśl	-imy	kocha
(wy)	pisz	kupuj	-ecie	myśl	-icie	kocha
oni, one	pisz	kupuj	-ą	myśl	-ą	kocha

KONIUGACJA 2 -*e*, -*isz* / -*szz*

	<i>pisać</i>	<i>kupować</i>	<i>myśleć</i>	<i>tańczyć</i>	<i>kochać</i>	<i>umieć</i>
(ja)	pisz	kupuj	-e	myśl	-e	tańcz
(ty)	pisz	kupuj	-esz	myśl	-isz	tańcz
on, ona, ono	pisz	kupuj	-e	myśl	-i	tańcz
(my)	pisz	kupuj	-emy	myśl	-imy	tańcz
(wy)	pisz	kupuj	-ecie	myśl	-icie	tańcz
oni, one	pisz	kupuj	-ą	myśl	-ą	tańcz

KONIUGACJA 3 -*m*, -*sz*

	<i>pisać</i>	<i>kupować</i>	<i>myśleć</i>	<i>tańczyć</i>	<i>kochać</i>	<i>umieć</i>
(ja)	pisz	kupuj	-e	myśl	-e	tańcz
(ty)	pisz	kupuj	-esz	myśl	-isz	tańcz
on, ona, ono	pisz	kupuj	-e	myśl	-i	tańcz
(my)	pisz	kupuj	-emy	myśl	-imy	tańcz
(wy)	pisz	kupuj	-ecie	myśl	-icie	tańcz
oni, one	pisz	kupuj	-ą	myśl	-ą	tańcz

BYĆ	MIEĆ
(ja) jestem	(ja) mam
(ty) jesteś	(ty) masz
on	on
ona jest	ona ma
ono	ono

BYĆ	MIEĆ
(ja) jestem	(ja) mam
(ty) jesteś	(ty) masz
on	on
ona jest	ona ma
ono	ono

BYĆ	MIEĆ
(ja) jestem	(ja) mam
(ty) jesteś	(ty) masz
on	on
ona jest	ona ma
ono	ono

KONIUGACJE

Typy koniugacji

Czasowniki w języku polskim odmieniają się przez **osoby**, **liczby**, **czasy**, **tryby**, **strony** i częściej też przez **rodzaje**. Podstawową formą czasownika jest bezokolicznik, który zwykle ma końkwickę **-c**.

W czasie teraźniejszym wyróżniamy trzy grupy koniugacyjne: I -**e**, -**esz**; II -**e**, -**isz** / -**esz**; III -**m**, -**sz**. Niestety, przynależność do danej grupy nie jest tak oczywista, jak np. w języku wtoskim czy hiszpańskim. Nie zawsze po końkowcu bezokolicznika możemy określić model koniugacji. Informację tę należy czasem sprawdzić w słowniku.

Odmieniając czasownik należy odciąć końkwickę bezokolicznika i dodać końkwicki odpowiedniej koniugacji.

Koniugacja I -**e**, -**esz**

• **alternacje tematu**
W koniugacji pierwszej temat czasownika często ulega alternacjom. Jednak zawsze temat pierwszej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

	iść	brać
(ja)	piszę	biorę
(ty)	pisziesz	bierzesz
on/ona/ono	pisze	bierze
(my)	piszemy	bierzemy
(wy)	piszecie	bierzecie
oni/one	piszą	biorą

Czasowniki zakończone na -ować i -awać

	wstawać	wstaję
(ja)	studiuje	wstajesz
(ty)	studujesz	wstaje
on/ona/ono	studuje	wstajemy
(my)	studujemy	wstajecie
(wy)	studujecie	wstają
oni/one	studują	

Czasowniki typu: pić, bić, myć, życ

W odmianie czasowników jednosylabowych zakończonych na -ic, -yc pojawia się spółgłoska j.

	pić	pije
(ja)	piję	pije
(ty)	pijesz	pijemy
on/ona/ono	pije	pijecie
(wy)		pija

• **czasownik móc**
Czasownik modalny móc ma bezokolicznik zakończony na -c, w jego temacie zachodzi alternacja g:ż.

Koniugacja II -**e**, -**isz** / -**ysz**

- **dobór końkowek**

Po spółgłoskach funkcjonalnie miękkich: -**sz**, -**cz**, -**dz**, -**ż**, -**rz** używamy końkowek: -**ysz**, -**y**, -**ymy**, -**ycie**. Na przykład: słyszeć, tańczyć, burzyć. Tematy czasowników odmieniających się według wzoru e / -ysz nie podlegają alternacjom.

	słyszeć	słyszymy
(ja)	słyszę	(my) słyszymy
(ty)	słyszysz	(wy) słyszymy
on/ona/ono	słyszy	oni słyszą

- **alternacje tematu**
W koniugacji drugiej, podobnie jak w pierwszej, temat czasownika może ulegać alternacjom (dottedyczny e / -isz). Tutaj również temat pierwnej osoby liczby pojedynczej jest równy tematowi trzeciej osoby liczby mnogiej.

	jeździć	stać
(ja)	jeżrzę	(ja) stoję
(ty)	jeżdzisz	(ty) stoisz
on/ona/ono	jeżdzi	on stoi
(my)	jeżdzimy	(my) stojemy
(wy)	jeżdziecie	(wy) stoicie
oni/one	jeżdzą	oni stoją
		one

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na: -pić, -bić, -wić, -fić, -nić, -mić zachowują -i- w pierwnej osobie liczby pojedynczej i trzeciej osobie liczby mnogiej.
Na przykład: kupię*, lubię, mówię, potrafię, uwolnię*, karmię (*formy dokonane)

Koniugacja III -**m**, -**sz**

- **dobór końkowek**

W trzeciej osobie liczby mnogiej niektóre czasowniki przyjmują końkwickę -dza, na przykład wiedzą, jedzą.

	wiedzieć	wiem
(ja)	wiedzę	(ja) wiem
(ty)	wiesz	(ty) wieś
on/ona/ono	wie	on wie
(my)	wiadomy	(my) wiadomi
(wy)	wiadomie	(wy) wiadomie
oni/one	wiadomi	ona wie

Niekiedy koniugację III dzieli się na dwie podgrupy ze względu na zakończenie bezokolicznika -ac lub -ec (czasowniki typu cytam, cytasz oraz czasowniki typu rozumiem, rozumiesz).

CZYTAĆ

	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. nijski</i>
(ja)	czytałem	(ja) czytałam	—
(ty)	czytałeś	(ty) czytałaś	—
on	czytał	ona czytała	ono czytało

	<i>r. męskoosobowy</i>	<i>r. niemęskoosobowy</i>	<i>r. nijski</i>
(my)	czytałem	(my) czytałyśmy	—
(wy)	czytałeś	(wy) czytałyście	—
oni	czytali	one czytały	ono czytało

MIEĆ

	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. nijski</i>
(ja)	miałem	(ja) miałam	—
(ty)	miałes	(ty) miałaś	—
on	miał	ona miała	ono miało

	<i>r. męskoosobowy</i>	<i>r. niemęskoosobowy</i>	<i>r. nijski</i>
(my)	miałem	(my) miałyśmy	—
(wy)	miałes	(wy) miałyście	—
oni	miali	one miały	ono miało

UWAGA ALTERNACJA e:a!
Czasowniki typu mieć, chcieć, musieć, ...

a
r. męski
l. poj.

a
r. żeński
r. nijski
l. poj. + l. mn.

krótko po kolejce
Polski

CZAS PRZESZŁY

Czas przeszły czasownika tworzymy odcinając końcówkę bezokolicznika **-ć** i dodając końcówki czasu przeszego. Większość czasowników w czasie przeszonym ma regularną odmianę, a ich tematy nie podlegają alternacjom.

- **rodzaj czasownika**

W czasie przeszonym czasownik posiada rodzaj. W liczbie pojedynczej występuje on w trzech rodzajach: męskim, żeńskim i nijakim. Rodzaj ni jaki pojawia się jedynie w trzeciej osobie. Natomiast w liczbie mnogiej wyróżniamy rodzaj męskoosobowy, kiedy wykonawca czynności jest osoba półki męskiej lub grupa osób, w skład której wchodzą przedstawiciele półki męskiej oraz niemęskoosobowy dla pozostałych wykonawców.

- **czasownik *być***

Czasownik ten w czasie przeszonym ma regularną odmianę.

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. ni jakiś	r. niemęskoosobowy
(ja) byłem	(ja) byłam	-----	(my) byliśmy
(ty) byłeś	(ty) byłaś	-----	(wy) byłyśmy
on był	ona była	ono było	one były

- **czasowniki zakończone na -eć**

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na **-eć** podlegają w czasie przeszonym alternacji **e:a**. W rodzaju męskim alternacja ta występuje tylko w liczbie pojedynczej, natomiast w żeńskim i ni jakim w obu liczbach. Na przykład: chciątem, chciąłeś, chciął, chciąt, chciątaś, chciąta, chciąta, chciąt, chciątyszy, chciątyszy, chciątyszy.

- **czasowniki nieregularne**

Czasowniki **jeść** i **iść** mają nieregularną odmianę w czasie przeszonym.

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. ni jakiś	r. niemęskoosobowy
(ja) jadłem	(ja) jadłam	-----	(my) jedliśmy
(ty) jadłeś	(ty) jadłaś	-----	(wy) jedliście
on jadł	ona jadła	ono jadło	one jadły

- **iść / pojść**

I. poj.		I. mn.	
r. męski	r. żeński	r. ni jakiś	r. niemęskoosobowy
(ja) poszedłem	(ja) poszłam	-----	(my) poszliśmy
(ty) poszedłeś	(ty) poszłaś	-----	(wy) poszłyście
on poszedł	ona poszła	ono poszło	one poszły

Uwaga! Czasownika w formie niedokonanej **iść** używamy tylko dla podkreślenia, że czynność trwała dłu go lub gdy podczas tej czynności zaczęła się druga. Szlísny tam **przez dwie godziny**. Kiedy szlísny do kina, spotkał się z Ewą.

Normalnie używamy formy dokonanej, czyli czasownika **pójść**.

Pozwaliśmy do kina.

Czy on poszedł do dentysty?

- **akcent w czasie przeszonym**

W pierwszej i drugiej osobie liczby mnogiej akcent pada na trzecią sylabę od końca. **będliśmy, byłysmy, byłyście, byłyśmy, byłyśmy, chcieliśmy, chcieliście, chcieliśmy, chcieliście, kupowaliśmy, kupowaliście, kupowaliśmy, kupowaliście**

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określania czasu w przeszłości: za pomocą słówka **temu** oraz wyrażenia **w zeszłym, w zeszły, w zeszła**..., do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?

(1)	dzień tydzień miesiąc rok	2, 3, 4 dni tygodnie miesiące lata	5, 6, 7 dni tygodni miesięcy lat
-----	---------------------------	------------------------------------	----------------------------------

wczoraj, przedwcześniej

w zeszłym	tygodniu miesiącu roku
------------------	------------------------

w zeszły	poniedziałek wtorek czwartek piątek
-----------------	-------------------------------------

w zeszła	środe sobotę niedzielę
-----------------	------------------------

w zeszłym = w ostatnim = w ubiegłym

Uwaga! Nie mówimy w języku polskim **dzień temu** tylko **wczoraj**. Natomiast możemy powiedzieć **dwa dni temu** lub **przedwcześniej**.

УКРАЇНА
ЧЕРКАСЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

18036, м. Черкаси, бульвар Т.Г.Шевченка, 307, тел./факс (0472) 36-05-65, e-mail: dsocpol@ukr.net

ТИМЧАСОВА ДОВІДКА № 167 від 10.10.2014

для пред'явлення в міському пасажирському транспорті м. Черкаси

Видана

Чикота Софіяна Василівна

прізвище ім'я по-батькові, дата народження

отримувача державної соціальної допомоги інвалід з дитинства 1 гр.
(вказуємо потрібне)

довідка дійсна до 30.06.2015

Заступник директора департаменту -
начальник управління

В.І. Литвинович

tab. 22 CZAS PRZYSZŁY ZŁOŻONY

TYP 1

będę
będziesz
będzie
będziemy
będziecie
będą

+ BEZOKOLICZNIK

będę
będziesz
będzie
będziemy
będziecie
będą

+ czytać

TYP 2

będę
będziesz
będzie

+ FORMA CZASU
PRZESZŁEGO
III osoba l. poj.

TYP 2

będę
będziesz
będzie

+ czytał
+ czytała
+ czytał
+ czytała
+ czytał
+ czytała

r. męski
r. żeński
r. niemaki

r. męskoosobowy
r. niemęskoosobowy

+ czytali
+ czytaly

będziemy
będziecie
będą

+ FORMA CZASU
PRZESZŁEGO
III osoba l. mn.

będziemy
będziecie
będą

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

ČAS PRZYSZŁY ZŁOŻONY

Czasu przyszłego złożonego, nazywanego również niedokonanym, używamy, gdy mówimy o zaplanowanych czynnościach, które będą trwały przez określony czas w przyszłości lub będą powtarzały się w czasie. Tworzymy go za pomocą czasownika poistkowego **być** odmienionego w czasie przeszły i czasie przyszłym oraz właściwego **czasownika niedokonanego**.
Mamy dwa warianty budowy tego czasu, **oba są równoprawne**.

Sposoby tworzenia

TYP 1

Jest to prostszy w tworzeniu wariant czasu przeszłego niedokonanego, w którym czasownik nazywający czynność pozostaje w bezokoliczniku.

pisać

I. poj.	będę	będziesz	będzie			pisać
---------	------	----------	--------	--	--	-------

TYP 2

To bardziej skomplikowany wariant, gdy odmieniany czasownik podajemy w 3 osobie odpowiednio liczby pojedynczej lub mnogiej, w rodzinie zgodnym z podmiotem zdania.
Dzięki temu znamy płeć wykonawcy czynności.

pisać

I. poj.	r.m.	r.n.	r.męskoosobowy	r. niemęskoosobowy			pisali
będę	będziesz	będzie	będę	będzie	będą		pisato*

Uwaga

czasowniki modalne
W przypadku czasowników modalnych: **chcieć, móc, musieć, umieć, potrafić, woić**, a także czasownika **śść**, zawsze używamy drugiego wariantu budowy czasu przeszłego. Przykładowo: **będę chciał, będziesz mogła, będziemy umieć, będzię potrafić, będą woeli.**

móc

I. poj.	r.m.	r.n.	r.męskoosobowy	r. niemęskoosobowy			mogli
będę	będziesz	będzie	będę	będzie	będą		mogło*

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: **będzie mogło**

czasownik iść

I. poj.	r.m.	r.n.	I. mn.			
będę	będziesz	będzie	będziemy	będziecie	będą	szli

* rodzaj nijaki istnieje tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej: **będzie szło**

• **więcej niż jeden czasownik w zdaniu**
Jeśli w zdaniu występuje więcej niż jeden czasownik oznaczający czynność, również używamy drugiego wariantu budowy czasu przeszłego.

Wieżorem będą próbować skontaktować się z nim jeszcze raz.
Dzieci będą uczyć się pisać bezwzrotnego na lekcji informatyki.

Kiedy będzie zaczynała przygotowywać obiad, zadzwoni do mnie.

Określenia czasowe

Mamy dwa sposoby określania czasu w czasie przeszłym: za pomocą przyimka **za** oraz wyrażenia **w przyszłym, w przyszły, w przyszła...**, do których dodajemy inne określenia czasowe.

KIEDY?

(1)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ...	dni tygodni miesiące lata
ZA	bieżący miesiąc rok	

jutro, pojutrze	tygodniu miesiąca roku
-----------------	------------------------

w przyszłym

w przyszły

środe sobote niedzielę	poniedziałek wtorek czwartek piątek
------------------------	-------------------------------------

w przyszła

Uwaga! W języku polskim nie mówimy za **jeden dzień** tylko **jutro**. Natomiast możemy powiedzieć **za dwa dni** lub **pojutrze**.

ASPEKT NIEDOKONANY	ASPEKT DOKONANY
RUTYNA codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...	JEDEN RAZ <i>Gdy byłem dzieckiem, codziennie wstawałem o 7:00.</i>
PROCES W CZASIE cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, dugo, ...	MOMENT bardzo szybko, nagle, ... <i>Szybko zjadłem obiad, bo nie miałem czasu.</i>
AKCJE RÓWNOCZESNE jednocześnie, w tym samym czasie, ... i ...	AKCJE CHRONOLOGICZNE najpierw ..., potem ... <i>Najpierw wypiliśmy kawę, a potem porozmawialiśmy.</i>
NIE MA REZULTATU	JEST REZULTAT <i>Wczoraj posprzątałam mieszkanie i nareszcie jest czysto.</i>

UWAGA: nie decydują o aspekcie słowa typu: *wczoraj, w piątek, rok temu, o 20:00, ...*
CZASOWNIKI: *być, mieć, mieszkać, pracować, studiować* mają tylko formę niedokonaną.

terek po królewie

Polski

ASPEKT W CZASIE PRZESZŁYM

W języku polskim istnieje kategoria aspektu. Prawie wszystkie czasowniki występują w dwóch formach aspektowych: **niedokonanej i dokonanej**. Z aspektem niedokonanym mamy do czynienia w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym. Natomiast aspekt dokonany występuje tylko w czasie przeszłym i przyszłym.

■ Aspekt niedokonany

W czasie przeszłym **aspektu niedokonanego** używany dla wyrażenia czynności powtarzającej się, trwającej przez jakiś okres; czynności, która nie została skończona (nie przyniosła rezultatu) oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności.

■ Określenia czasu

• czynność powtarzająca się

codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy co 5 minut, co trzy godziny co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku systematyczne, regularne, ciągle

W zeszłym roku **codziennie** uczyłem się polskiego.

Wczoraj czekałem na ważną wiadomość i **co 10 minut** sprawdzalem konto mailowe.

Oni dzwoniли do nas **dwa razy w tygodniu**.

Ewa **regularnie** chodziła na siłownię.

• czynność trwająca przez określony czas

(przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok
(przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny
(przez) całe popołudnie, cały wieczór, cała noc, cała dobę, cały weekend
(przez) całe lato, całą zimę, cały marzec, cały maj
od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej
kiedy byłem dzieckiem, kiedy mieszkałem w Polsce, podczas wakacji
długą, krótką, przez moment

Cały rok malował ten obraz.

Tańczyliśmy **przez całą noc**.

Przez całe lato jeżdżiliśmy do pracy rowerem.

Od pierwszej do drugiej dzieci graly w szachy.

Kiedy byliśmy na urlopie, spacerowaliśmy i czytaliśmy książki.

Wczoraj Piotr bardzo **długo** słuchał muzyki.

• czynności równoczesne (niedokonane)

jednocześnie, równoczesnie, w tym samym czasie
..... | | oraz
kiedy ja on
podczas gdy my oni

Wczoraj powtarzaliśmy słownictwo i **jednocześnie** ćwiczyliśmy nową gramatykę.

Gotowalam obiad i (w tym samym czasie) słuchałam radia.

Kiedy ja gotowałam, on sprzątał.

Podczas gdy studenci pisali test, nauczyciel sprawdzał zadania domowe.

■ Aspekt dokonany

W czasie przeszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, zakończonej (jest widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

■ Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonanym decydują:

• określenia podkreślające krótkotrwałosć czynności lub jej rezultat

już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

Wczoraj **nareszcie** skończyłam ten projekt.

W końcu to zrobiłeś.

Zjedliśmy **szynko** obiad i poszliśmy na spacer.

• określenia wskazujące na czynność jednorazową

raz w życiu, jeden raz, tylko raz

Sprobowałem **tylko raz** i więcej tego nie zrobię.
Raz w życiu zrobiłem coś innego niż wszyscy.

① Nigdy może również łączyć się z czasownikami dokonanymi.

Nigdy cię nie oktamatem!

ASPEKT NIEDOKONANY	ASPEKT DOKONANY
być + bezokolicznik forma czasu przeszkiego III os.	normalna koniugacja
RUTYNA codziennie, zawsze, często, od czasu do czasu, rzadko, co tydzień, ...	JEDEN RAZ
Na wakacjach codziennie będę wstawać o 10:00.	Jutro wstanę o 05:00, bo mam samolot.
PROCES W CZASIE cały rok, dwa dni, pięć godzin, od pierwszej do drugiej, długo, ...	MOMENT bardzo szybko, nagle, ...
Od pierwszej do drugiej będę gotować obiad.	Szybko ugotuję obiad, bo szkoda mi czasu.
AKCJE RÓWNOCZESNE jednocześnie, w tym samym czasie, ... i ... , ...	AKCJE CHRONOLOGICZNE najpierw ..., potem ...
Będziemy pić kawę i rozmarwiąc.	Najpierw wypijemy kawę, a potem porozmawiamy.
NIE MA REZULTATU	JEST REZULTAT
Jutro będę sprzątać mieszkanie.	Jutro posprzątam całe mieszkanie i nareszcie będzie czysto.
UWAGA: nie decydują o aspekcie stowa typu: jutro, w piątek, za rok, o 20:00, ...	

rok po kolejce

Polski

ASPEKT W CZASIE PRZYSZŁYM

■ Aspekt niedokonany

W czasie przyszłym **aspektu niedokonanego** używamy dla wyrażenia czynności, która będzie powtarzać się w czasie, trwać przez jakiś okres; czynności, której rezultat nie będzie widoczny, bo nie zostanie skończona oraz dla dwóch lub więcej równoczesnych czynności niedokonanych.

■ Określenia czasu

• czynność powtarzająca się

codziennie, zawsze, zwykle, często, czasem, rzadko, nigdy co 5 minut, co trzy godziny, co dwa dni, co tydzień, co miesiąc, co rok raz dziennie, dwa razy w tygodniu, trzy razy w miesiącu, pięć razy w roku systematycznie, regularnie, ciągle

Codziennie będę wstawać wcześnie rano.

Jutro co 10 minut będę sprawdzała konto mailowe.

Oni będą dzwoniли do mnie dwa razy w tygodniu.

W przyszłym roku systematycznie będę uczyć się polskiego.

• czynność trwająca przez określony czas

(przez) cały dzień, cały tydzień, cały miesiąc, cały rok (przez) kilka sekund, pięć minut, kwadrans, dwie godziny (przez) całe popołudnie, cały wieczór, całą noc, całą dobę, cały weekend (przez) całe lato, całą zimę, cały marzec, cały maj od poniedziałku do piątku, od dwunastej do piętnastej kiedy będę na urlopie, kiedy będę mieszkał w Polsce, podczas wakacji dłużo, krótko, przez moment

Czyły rok będę mieszkać w Polsce.

Przez całą noc będę mykończył ten projekt.

Przez całe lato będziemy jeździć do pracy rowerem.

Od poniedziałku do piątku będziemy chodzić do szkoły.

Kiedy będziemy na urlopie, będziemy spacerować i czytać książki.

• czynności równoczesne (niedokonane)

jednocześnie, równocześnie, w tym samym czasie
... i oraz
kiedy ja on
podczas gdy my oni

Jutro bedziemy powtarzać stowarzictwo i jednocześnie **ćwiczyć** nową gramatykę.
Będę gotować obiad i (w tym samym czasie) słuchać radia.
Kiedy ja będę gotowała, ty będziesz sprzątać.
Podczas gdy studenci będą pisali test, nauczyciel będzie sprawdzał zadania.

■ Aspekt dokonany

W czasie przyszłym **aspektu dokonanego** używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, której planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat), a także dla dwóch lub więcej czynności dokonanych następujących po sobie.

■ Określenia czasu

Określenia czasu dla aspektu dokonanego nie są tak rozbudowane jak dla niedokonanego. Często nie występuje żadne określenie wskazujące na aspekt. Zwykle o aspekcie dokonanym decydują:

• określenia podkreślające krótkotrwałosć czynności lub jej rezultat

już, w końcu, nareszcie, wreszcie, nagle, natychmiast, bardzo szybko

Dziś nareszcie skończę ten projekt.

Mam nadzieję, że w końcu to zrobisz.

Zjemy szybko obiad i pojedziemy na spacer.

• określenia wskazujące na czynność jednorazową

raz w życiu, jeden raz, tylko raz

Nigdy nie gratom w gry hazardowe. Spróbuję, ale tylko raz.

Raz w życiu zrobię coś inaczej niż wszyscy

① Nigdy może również łączyć się z czasownikami dokonanymi.

Nigdy cię nie oktamię!

Aspekt a typ czasu przyszłego

Aspekt odpowiada typowi czasu przeszego. Czas przyszły złożony wyraża aspekt niedokonany (tworzenie - patrz tab. 21), natomiast czas przyszły prosty – aspekt dokonany. Jego budowa jest identyczna z budową czasu teraźniejszego (końcówki są identyczne), natomiast tworzymy go wyłącznie od czasowników dokonanych, które nie mogą występować w czasie teraźniejszym.

zrobić

(ja)	przeczytam	(my)	przeczytamy	(ja)	zrobię	(my)	zrobiemy
(ty)	przeczytasz	(wy)	przeczytacie	(ty)	zrobisz	(wy)	zrobić
on	przeczyta	oni	przeczytają	on	zrobi	oni	zrobią
ono		one		ono		one	

tab. 25 PODSTAWOWE PARY ASPEKTOWE

CZASOWNIKI NIEDOKONANE	CZASOWNIKI DOKONANE
czekać	poczekać
czytać	przeczytać
dawać	dać
dostawać	dostać
dziękować	podziękować
dzwonić	zadzwonić
gotować	ugotować
iść	pójść
jechać	pojechać
jeść	zjeść
kończyć	skończyć
kupować	kupić
lubić	polubić
myć	umyć
odwiedzać	odwiedzić
otwierać	otworzyć
pamiętać	zapamiętać
pić	wypić
pisać	napisać
płacić	zapłacić
podobać się	spodobać się
pomagać	pomóc
powtarzać	powtórzyć
prosić	poprosić
przepraszać	przeprosić
pytać	spytać
robić	zrobić
rozumieć	zrozumieć
spotykać się	spotkać się
szukać	poszukać
uczyć się	nauczyć się
umawiać się	umówić się
wracać	wrócić
zaczyñać	zacząć
zamawiać	zamówić
zamykać	zamknąć
zapraszać	zaprosić
zwiedzać	zwiedzić
zostawać	zostać

Sprawdź, czy umiesz. Zróć ćwiczenia na:

NIEREGULARNE PARY ASPEKTOWE

CZASOWNIKI NIEDOKONANE

brać
mówić
oglądać
widzieć
kłaść
wkładać
znajdować

CZASOWNIKI DOKONANE

wziąć
powiedzieć
obejrzeć
zobaczyć
położyć
włożyć
znać

CZASOWNIKI WYSTĘPUJĄCE TYLKO W FORMIE NIEDOKONANEJ

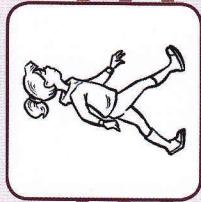
być
mieć
mieszkać
móć
musieć
woleć
pracować
studiować
wiedzieć
znać
żyć

ASPEKT NIEDOKONANY

RAZ, TERAZ, ZARAZ

١٥

ide, idziesz
szedłem, szedłeś*
będę szedł*†

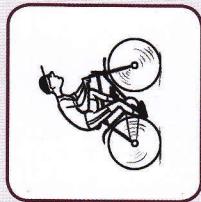
dziś
wczoraj
jutro

DOOKONANY

ZAWSZE: ZWYKŁE: CZĘSTO

chodžić

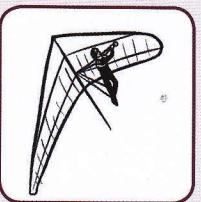
chodzę, chodzisz
chodzimy, chodźcieś
będę chodził

A black and white line drawing of a person in a dynamic pose, performing a side kick. The person is leaning forward with one leg extended to the side, kicking their foot upwards. Their arms are slightly bent at the elbows, providing balance. The background is plain white.

jecháć

jadę, jedziesz
jechatem, jechateś
będę jechał

lecieć
leceć, lecisz
leciałem, leciateś
będę leciał

přívnáč

pływanie, pływasz
pływaniem, pływałeś
będę pływać

ASPEKT DOKONANY

WCZORAJ WITRO

nōjč

poszedłem, poszedłeś***
pójdę, pojdziesz

pojednáć

pojechatem, pojechałeś
pojade, pojedziesz

nominación

poleciatem, poleciates
polece, polecisz

doplnáč

popłyńskać, popłyńskałeś
popłyneć, popłyñasz

Uwaga na formy rodzaju żeńskiego: *szham, szła / **będę szła / ***poszłam, poszłaś

CZASOWNIKI RUCHU 1

Czasowniki ruchu to osobna grupa, której wspólną cechą, oprócz semantycznej, jest istnienie trzech form każdego czasownika: niedokonanej, dokonanej i iteratywnej oznaczającej powtarzalność, wielokrotność danej czynności.

Do najczęściej używanych czasowników ruchu należą **iść, chodzić, pójść i jeździć, jeździć, pojechać** oraz te, które zostały utworzone na ich bazie.

iść, chodzić, pójść

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się pieszo, a także gdy mówimy o ogólnych atrakcjach: kinie, teatrze, filharmonii, imprezie itd. (*Idę do kina, często chodzę do teatru, pojedę na koncert*). **iść** i **chodzić** to formy niedokonane, a **pójść** ma aspekt dokonany.

iść

Formy tej używamy dla czynności jednorazowej niedokonanej lub takiej, która odbywa się teraz albo odbędzie się w najbliższej przyszłości.

Dziś idę do szkoły razem z siostrą.

Nie mogę teraz rozmawiać, bo idę ruchliwą ulicą i nic nie słyszę.

Po południu idę odwiedzić chorą koleżankę.

chodzić

Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określonym czasu: zawsze, zwykle, ... nigdy.

Ona chodzi do szkoły podstawowej.

On codziennie chodzi na spacer.

Nigdy tam nie chodzę.

pójść

Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, która zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

Tato poszedł do sklepu i kupił chleb.

Pójdziemy do znajomych, wrócimy przed północą.

Pójdę do biblioteki i wypożyczę tę książkę.

jeździć, jeździć, pojechać

Czasowników tych używamy, kiedy mówimy o poruszaniu się za pomocą środków transportu lub gdy cel naszej drogi jest odległy (*jadę do Gdańska, jadziemy w daleką podróż*). **Jeździć** i **jeździć** to formy niedokonane, a **pojechać** ma aspekt dokonany.

jechać

Formy tej używamy dla czynności jednorazowej lub takiej, która odbywa się teraz albo ma mieć miejsce w najbliższej przyszłości.

Dziś jadę do szkoły tramwajem.

Nie mogę teraz rozmawiać, bo jadę pociągiem i nic nie słyszę.

Jadę w weekend w góry.

jeździć

Formy tej używamy dla wyrażenia czynności powtarzającej się, rutynowej. Często występuje ona z określonymi czasami: zawsze, zwykle... nigdy.

W wakacje jeździmy na wieś.

Zwykle jeżdzę do szkoły autobusem.

pojechać

Formy dokonanej używamy dla wyrażenia czynności jednorazowej, krótkotrwałej, która zakończyliśmy lub planujemy zakończyć (będzie widoczny rezultat).

Pojechałem do Warszawy i obejrzałem tę wystawę.

Pojedziemy na wakacje i wrócimy wypocząć.

leciec, latać, polecić

Czasowniki te oznaczają poruszanie się w powietrzu. Mogą odnosić się do ptaków, owadów lub ludzi, którzy poruszają się za pomocą środków transportu (samolotem, helikopterem, lotnią, balonem itd.). W mowie potocznej czasowniki te są używane, kiedy ktoś lub coś szybko się porusza, idzie lub biegnie. Zasady ich użycia są analogiczne do omówionych już zasad stosowania czasowników: **iść, chodzić, pójść**.

Muszę wyłazyć komórkę, bo leczę samolotem.

On często lata tanimi liniami i korzysta z różnych promocji.

Może kiedyś poleciemy do Ameryki.

Leczę do domu, bo jest bardzo późno.

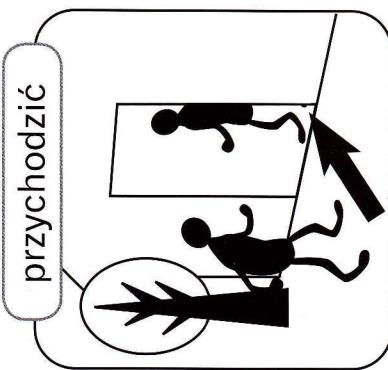
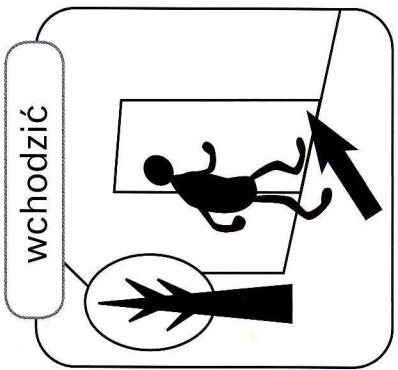
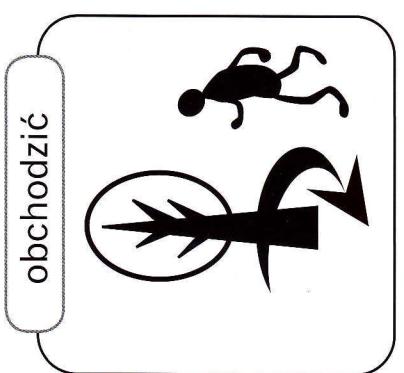
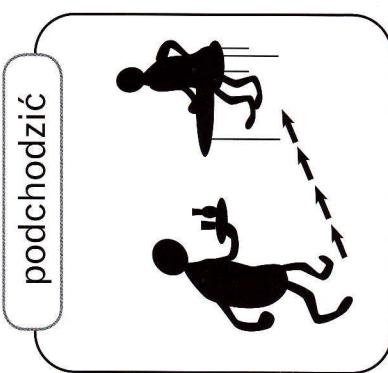
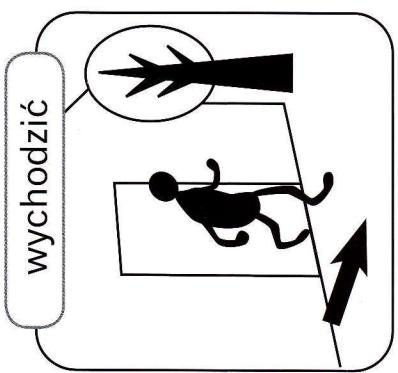
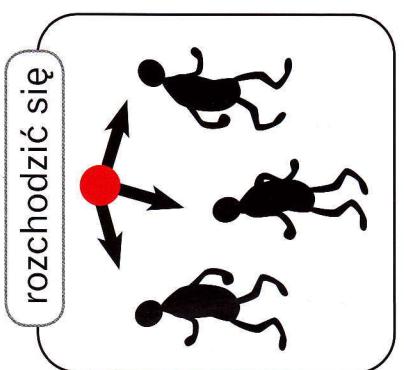
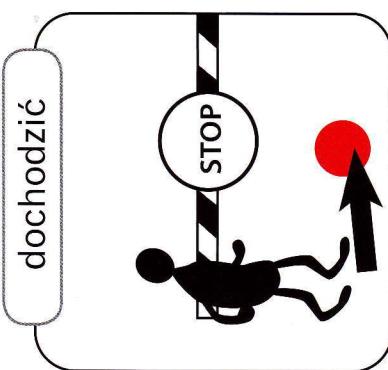
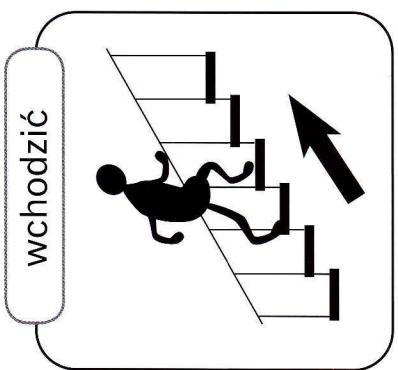
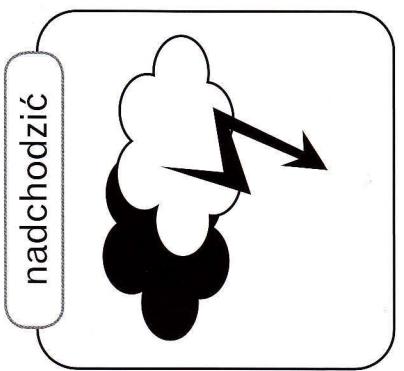
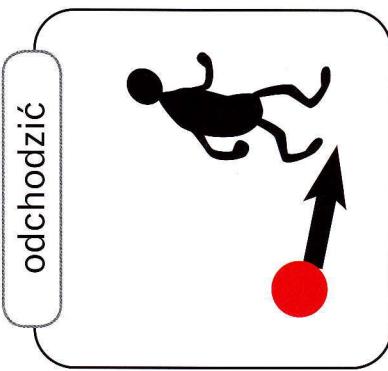
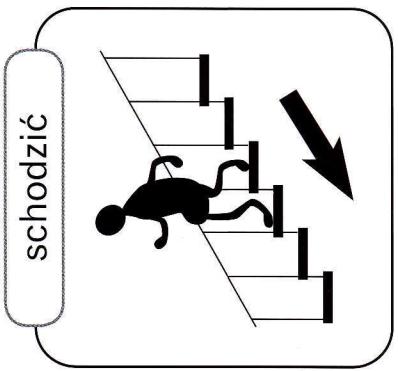
płytać, pływać, popływać

Czasowniki te oznaczają poruszanie się po wodzie. Odnoszą się zarówno do fizycznego wykonywania czynności pływania, jak i poruszania się za pomocą środków transportu (statekiem, promem, jachtem, łodzią itd.). Używamy ich analogicznie do czasowników: **iść, chodzić, pójść**.

Płyniemy jachtem przez Kanał Augustowski.

Uwielebiam pływać w morzu.

Jutro popłyne na drugi brzeg jeziora.

CZASOWNIKI RUCHU 2

Czasowniki ruchu tworzone na bazie *iść*

Czasowniki te budujemy zawsze według tej samej reguły. Dodajemy odpowiedni prefiks do podstawowej odmiany *iść*, przy czym zawsze następuje alternacja *i*:e.

idę	...jde
idziesz	...jdziesz
idzie	...jzie
idziemy	...dziemy
idziecie	...dziecie
idą	...ją

→ prefiks +	
wyjść	wejść

pójść	wyjść	wejść	zjeść	przyjść	przejść	dojść
pójde	wyjdzie	wejdzie	zejde	przyjdzie	przejde	dojde
pójdziesz	wyjdziesz	wejdzieś	zejdzieś	przyjdzieś	przejdesz	dojdesz
pójdzie	wyjdzie	wejdzie	zejdzie	przyjdzie	przejdzie	dojdie
pójdziemy	wyjdziemy	wejdziemy	zejdziemy	przyjdziemy	przejdziemy	dojdziemy
pójdzicie	wyjdziecie	wejdziecie	zejdziecie	przyjdziecie	przejdzicie	dojdziecie
pójdą	wyjdą	wejdą	zejdą	przyjdą	przejdą	dojdą

Czas przeszły tych czasowników tworzymy na bazie nieregularnej formy przeszłej czasownika *iść*. Uwaga na redukcję -e w rodzącym się w liczbie pojedynczej.

pojść	po	po	po	po	po	po
wyjść	wy	wy	wy	wy	wy	wy
wejść	w	w	w	w	w	w
zejść	z	z	z	z	z	z
przyjść	przy	przy	przy	przy	przy	przy
przejść	prze	prze	prze	prze	prze	prze
dójść	do	do	do	do	do	do
odejść	od	od	od	od	od	od
podejść	pod	pod	pod	pod	pod	pod
rozejść	roz	roz	roz	roz	roz	roz
nadejść	nad	nad	nad	nad	nad	nad

I. poj.	szedem	I. poj.	szam
	szedłeś		sztaś
	szedłeś		sztaś

I. mn.	szliśmy	I. mn.	szłyśmy
	szliśmy		szłyście
	szliśmy		szły

Ruch bez określonego kierunku

Jeżeli ruch nie odbywa się w określonym kierunku, to używamy formy iteratywnej czasownika, która to forma tutaj nie oznacza powtarzalności. Interesujące jest, że w przypadku form wyrażających ruch bezkierunkowy, możemy utworzyć od nich osobny aspekt dokonany.

Agnieszka chodzi po Starym Mieście i robi zdjęcia.
Agnieszka pochodziła po Starym Mieście i zrobiła ładne zdjęcia.
Jutro pochodzę po sklepach, żeby kupićojcu prezent.

Dzieci biegają po parku.
Dzieci pobiegły po parku i wróciły do domu.
Niech dzieci pobiegają po ogrodzie przed kolacją.

Ada jeździ na rowerze przed domem.
Ada pojeździła na rowerze, a potem z apetytem zjadła obiad.
W weekend Marek pojeździ po okolicy, może znajdzie jakieś dom na sprzedaż.

Dorota płynie w jeziorze.
Dorota popływała w jeziorze, a teraz opala się na brzegu.
Skorzystała się burzą, idę popływać w jeziorze.

Czasowniki ruchu tworzone na bazie *chodzić*
Czasowniki te tworzymy bardzo regularnie, dodając do podstawowej odmiany *chodzić* odpowiedni prefiks. Czas przeszły tworzymy od nich standardowo (*wychodziłem itd.*).

wchodzić	wchodzić	dochodzić	siedzieć	przychodzić	przechodzić
wychodząc	wychodząc	dochodząc	siedzisz	przychodzisz	przechodzisz
wychodzisz	wychodzisz	dochodzisz	siedzisz	przychodzisz	przechodzisz
wychodzi	wychodzi	dochodzi	siedzisz	przychodzi	przechodzi
wychodzimy	wychodzimy	dochodzimy	siedzimy	przychodzimy	przechodzimy
wychodzicie	wychodzicie	dochodzicie	siedzicie	przychodzicie	przechodzicie
wychodzą	wychodzą	dochodzą	siedzisz	przychodzisz	przechodzisz

KONIUGACJA 1 -e, -esz	regularnie	piszesz → pisz!	
	alternacjē	wytrzesz → wytrz-esz → wytrz+ y! weźmiesz → weź m -esz → weź! zadajesz → zadaj-esz → zada waj!	
KONIUGACJA 2 -e, -isz / -ysz	regularnie	mówisz → mów!	
	alternacie	chodziś → chodz-isz → chod z! robisz → rob-isz → rob b! zapomnisz → zapomn-isz → zapomn+ y!	
KONIUGACJA 3 -m, -sz	regularnie	czytaj-q → czytaj!	

PRZYKŁAD	
	piszmy! piszcie! niech piszą!
	pisz! niech pisze!
	mówmy! mówcie! niech mówi!
	czytaj! niech czyta!

TRYB ROZKAZUJĄCY

Tryb rozkazujący wyraża polecenie, rozkaz, zakaz, życzenie lub prośbę.

Tworzymy go od czasowników dokonanych i niedokonanych.

- funkcje
 - polecenie Otwórzcie książki na stronie 34.
nakaz Niech pan to zrobi natychmiast!
zakaz Niech pani nie parkuje tutaj!
życzenie Wypoczywajcie i bawcie się dobrze!
prosba Zostan ze mną!
apel Chrońmy środowisko!
- tworzenie Bazą dla form trybu rozkazującego jest **temat czasu teraźniejszego**. Dla czasowników z I i II koniugacji (-e, -esz, -e, -isz/-ysz) temat znajdujemy po odcięciu końcówek **2 osoby liczby pojedynczej**. Natomiast dla czasowników **III koniugacji** (-m, -sz) po odcięciu końcówek **3 osoby liczby mnogiej**. Formy trybu rozkazującego tworzymy dla wszystkich osób z wyjątkiem pierwszej osoby liczby pojedynczej.
- końcowki

- I i II koniugacja: *pisz, tańcz, zapomnij, umiej*
III koniugacja: *kochaj, umiej*
- Druga osoba liczby pojedynczej trybu rozkazującego jest równa tematowi, czyli ma końcowkę zerową **-i**. Czasem po niektórych grupach spółgłoskowych może się pojawić końcowka **-ij / -uj**.

-my
-cie
niech + 3 os. I. poj.

- Pierwszą osobę liczby mnogiej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. I. poj. końcówek **-my**.

I i II koniugacja: *pisz, tańcz, zapomnij, umiej*
III koniugacja: *kochaj, umiej*

Druga osobę liczby pojedynczej tworzymy przez dodanie do formy 2 os. I. poj. końcówek **-cie**.

piszcie, kochajcie, zapomnijcie

- Trzecią osobę liczby pojedynczej i mnogiej tworzymy przez dodanie partykuły **niech** do standardowej formy czasownika w tych osobach.

*niech pan pisze, niech pan zapomni
niech państwo piszą, niech państwo zapomną*

Niekiedy za pomocą partykuły niech tworzy się również formę **pierwszej osoby liczby pojedynczej**. Robi się to zazwyczaj w celach stylistycznych (*Niech ja go tylko spotkam!*).

- alternacie

o:ó	róbisz - rób	si:ś	prośysz - proś
	stoisz - stój	zi:ż	wózisz - woż
ci:ć	płacisz - płać	ni:ń	płyniesz - płyni
ci:zidź	chodziisz - chodź		

Mimo odcięcia końcówek *-isz*, spółgłoski palatalne nadal zostają miękkie i dlatego w zapisie musi pojawić się zmiękczenie (ć, dź, ś, ź, n). Jeśli po odcięciu innej końcówki na końcu słowa po spółgłosce palatalnej zostaje *-i*, to również musimy ją zapisać w formie krótkiej (*płyniesz - płyni*) lub dodać *-j* (*biegniesz - biegini*). Czasem temat czasownika ulega poszerzeniu (*zadajesz - zadawa*) lub redukcji (*weźmiesz - weź*).

- formy fakultatywne

Zdarza się, że czasownik ma dwie formy oboczne trybu rozkazującego.
spojrzyj - spojrz
napełnij - napeń

- formy przeczące

Po przeceniu w trybie rozkazującym zwykle używamy form niedokonanych czasownika.

Zrób to!	→	Nie rób tego!
Kup te jabłka!	→	Nie kupuj tych jabłek!
Zamknijcie okno!	→	Nie zamkajcie okna!
Niech pan to otworzy!	→	Niech pan tego nie otwiera!

Uwaga

- Tryb rozkazujący jest bezpośredni i przez to może brzmieć dość niegrzecznie. Dlatego w sytuacjach oficjalnych lepiej używać formy grzecznościowej **proszę + bezokolicznik** lub formy trybu rozkazującego zgadzić przed dodanie proszę.

Niech pan otworzy okno!	→	Proszę otworzyć okno!
Niech pani siada!	→	Proszę usiąść!
Niech państwo zaczekaj!	→	Proszę zaczekać!

- Kiedy w trybie rozkazującym dla wyrażenia nakazu używamy czasownika niedokonanego, w niektórych sytuacjach może to sygnaлизować zniesienie/pliwenie nadawcy i być traktowane jako ponaglanie adresata.

Otwieraj okno! Zamkaj te drzwi! Kupuj ten chleb!

- Formy neutralne to formy dokonane.

Otwórz okno! Zamknij drzwi! Kup chleb!

BYĆ

	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. niaki</i>
<i>byłbym</i>	<i>byłibyśmy</i>	<i>byłybyśmy</i>	<i>byłybyśmy</i>
<i>byłbys</i>	<i>byłibyście</i>	<i>byłybyście</i>	<i>byłybyście</i>
<i>byłby</i>	<i>byłyby</i>	<i>byłyby</i>	<i>byłyby</i>

MÓC

	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. niaki</i>
<i>móglbym</i>	<i>moglibyśmy</i>	<i>mogłybyśmy</i>	<i>mogłybyśmy</i>
<i>móglbys</i>	<i>moglibyście</i>	<i>mogłybyście</i>	<i>mogłybyście</i>
<i>móglby</i>	<i>mogliby</i>	<i>mogłyby</i>	<i>mogłyby</i>

CHCIEĆ

	<i>r. męski</i>	<i>r. żeński</i>	<i>r. niaki</i>
<i>chciałbym</i>	<i>chcielibyśmy</i>	<i>chciatybyśmy</i>	<i>chciatybyśmy</i>
<i>chciałbys</i>	<i>chcielibyście</i>	<i>chciatybyście</i>	<i>chciatybyście</i>
<i>chciałby</i>	<i>chcieliby</i>	<i>chciatyby</i>	<i>chciatyby</i>

Sprawdź, czy umiesz. Zróć ćwiczenia na:

TRYB WARUNKOWY

Tryb warunkowy, zwany inaczej przypuszczającym, mówi o czynności hipotetycznej możliwej, wyraża prośbę, życzenie. Stuży do wypowiadania hipotez i przypuszczeń, a także do budowy zdań warunkowych. Tworzymy go od czasowników niedokonanych i dokonanych.

• funkcje

prośba Czy mógłby mi pan pomóc? Chciałbym kupić bilet.

Chciałbym pojechać w daleką podróż.

Zrobiłbym porządek w pokoju!

Umiałbym to zrobić?

Napisałbym ten test lepiej niż ty.

Myszę, że mógłbym to zrobić.

Móglbym wreszcie skończyć ten projekt.

Gdybym wygrał ten konkurs, pojechałbym do Paryża.

Zadzwoniłbym, gdybym nie zgubił komórki.

Aby rozpocząć pracę w naszej firmie, musiałbym pan przejść miesięczne szkolenie.

• tworzenie

Bazą dla trybu warunkowego jest forma **3 osoby liczby pojedynczej** bądź **mногiej** czasu przeszlego, do których dodajemy odmienioną partykule **by**. Formy trybu przypuszczającego tworzymy dla wszystkich osób.

• końcówki

(ja)	bym	(my)	byśmy
(ty)	byś	(wy)	byście
on/ona /ono	by	oni/one	by

Partykula **by** może występować samodzielnie, stawiamy ją wówczas przed czasownikiem i piszemy osobno.

Chętnie bym kupił nowy samochód.

Czy wy **byście** chcieli pojechać z nami?

Ty **byś** na pewno to zrobił lepiej!

• spójniki

Partykule **by** łączy się również ze spójnikami, piszemy ją wówczas łącznie (gdybym, jeśli/byś, jeżeli/bi, jakbyśmy).

Gdybym miała samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.

Jeśli/byśmy zdrażli na autobus, nie musiałibyśmy jechać taksówką.

Jeżeli/byś przyszedłeś wcześniej, dostatbyś deser.

Jakbyście zrobili zadanie domowe, nie mielibyście problemu.

Wszystkie powyższe zdania można również prze kształcić.

*Jeśli miałabym samochód, to nie musiałabym chodzić na piechotę.
Jeśli zdażylibyśmy na autobus, nie musiałibyśmy jechać taksówką.*

Jeżeli przyszędbyś wcześniej, dostatbyś deser.

Jak zrobilibyście zadanie domowe, nie mielibyście problemu.

- **formy nieosobowe**
W potoczeniach z formami nieosobowymi partykule **by** piszemy osobno.

można **by**
trzeba **by**
warto **by**

• akcent

Ponieważ partykula **by** w połączeniu z czasownikiem jest **nieakcentowaną**, to w trybie przypuszczającym akcent może padać na trzecią lub nawet czwartą sylabę od końca.

akcent na trzecią sylabę:

(ja) **napiśałbym**, **przeczytałbym**, **napisałbym**, **przeczytałbym**
(ty) **kupiłbys**, **zrozumiałbys**, **kupiłabyś**, **zrozumiałabyś**
(on) **obejrzałbys**, **zamówiłbys**, **obejrzałabyś**, **zamówiąłobyś**
(ona, ono) **moglibys**, **zrobiłbys**, **mogliłybyś**, **zrobiłybyś**

akcent na czwartą sylabę:

(ja) **chcielibyśmy**, **powtórzylibyśmy**, **chciałybyśmy**, **powtórzyłybyśmy**
(ty) **otworzylibyśmy**, **poczekaliibyście**, **otworzylibyście**, **poczekaliibyście**
(on) **ona, ono**
(oni, one) **one**

Formy grzecznościowe

Formy trybu przypuszczającego są używane w zwrotach grzecznościowych. Proszę możemy formułować na wiele sposobów, nie tylko przy użyciu czasowników modalnych. Sama forma trybu warunkowego sprawia, że wypowiedź jest grzeczna.

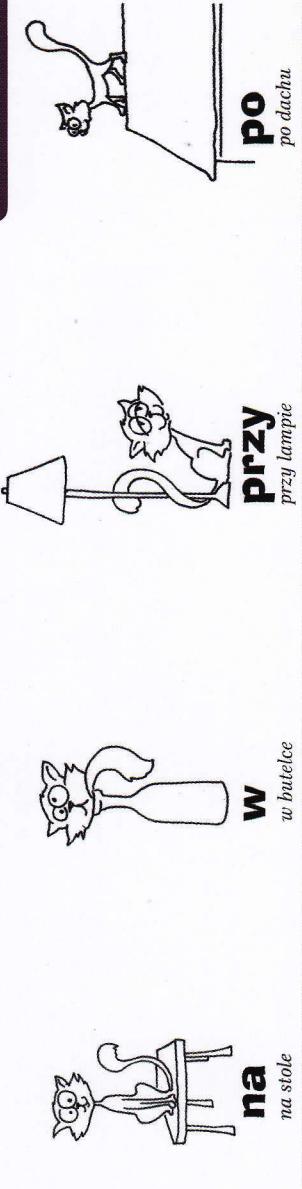
Czy mógłby pan zamknąć okno?
Czy mogłaby pani powtórzyć?
Móglbys mi to podać?
Móglbys zadzwonić później?
Chcielibyśmy zarezerwować pokój.
Chcielibyśmy prosić o pomoc.
Czy byłby pan tak uprzejmy i skasować mi bilet.

Czy byłaby pani tak mile i pomogła mi.
Zrobiłbym coś dla mnie?
Kupiłbys coś dla mnie?
Pomogłabyś mi z tym zadaniem?
Odwiedziłbabs babcię?

PRZYIMKI STATYCZNE

tab. 30

+ MIEJSCOWNIK

po
po dachu

+ NARZĘDNIK

miedzzy
miedzji bujelkami

+ DOPŁEĆNIACZ

na wprost naprzeciwko
na wprost siebie
kot naprzeciwko psa

obok=koto
obok siebie / kot koto psa

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

PRZYIMKI STATYCZNE

Przyimki statyczne określają położenie osoby lub przedmiotu, łączą się z **miejscownikiem, narzędzikiem** lub **dopełniaczem**.

Pytania

Przyimki statyczne łączą się z pytaniem **gdzie?** oraz z pytaniemmi przypadków, z którymi wchodzą w związek.

gdzie?	Gdzie mieszkałeś?
na czym?	Na czym leży książka?
w czym?	W czym pijesz herbatę?
przy czym?	Przy czym siedzi pies?
po czym?	Po czym spaceruje kot?
przed czym?	Pred czym stoisz?
za czym?	Za czym siedziało dziecko?
nad czym?	Nad czym wisie lampa?
pod czym?	Pod czym śpi kot?
między czym?	Między czym a czym stoi fotel?
obok czego?	Obok czego zaparkowałeś?
kotu czego?	Kotu czego wisie plakat?
naprzeciwko czego?	Naprzeciwko czego jest kawiarnia?
na wprost czego?	Na wprost czego są drzwi?
wzdłuż czego?	Wzdłuż czego stoi regał?

obok czego?	Obok czego zaparkowałeś?
kotu czego?	Kotu czego wisie plakat?
naprzeciwko czego?	Naprzeciwko czego jest kawiarnia?
na wprost czego?	Na wprost czego są drzwi?
wzdłuż czego?	Wzdłuż czego stoi regał?

Wszystkie te pytania mogą występować również z zamkiem **któ**.

Przy kim zatrzymał się profesor?	Przy kim zatrzymał się profesor?
Przed kim stolisz?	Przed kim stolisz?
Między kim a kim siedziałaś w kinie?	Między kim a kim siedziałaś w kinie?
Obok kogo siedziałaś na egzaminie?	Obok kogo siedziałaś na egzaminie?
Naprzeciwko kogo stoi Marcin?	Naprzeciwko kogo stoi Marcin?
U kogo była Ewa?	U kogo była Ewa?

• obok, kotu	Przyimki obok i koto mają identyczne znaczenie. Często zamiast tych przyimków używamy przysłówków: bliisko , niedaleko .
• na wprost, naprzeciwko	Przyimki na wprost i naprzeciwko również mają bardzo zbliżone znaczenie, ale należy pamiętać, że na wprost zwykle występuje w funkcji przyimka dynamicznego. Uolandż na wprost mnie.

Tylko w niewielnych kontekstach przyimek **na wprost**, występuje w funkcji przyimka statycznego.
Łazienka jest na wprost.
Zawodnicy stoją na wprost siebie.
Najczęściej dla określenia położenia używamy przyimka **naprzeciwko**.

- **u** Przyimka **u** używamy, kiedy informujemy, że ktoś lub coś znajduje się u innej osoby. Łączy się on z dopełniaczem. Stosujemy go również, gdy mówimy o punktach usługowych, w których nazwie jest osoba wykonująca usługę (szewca, u optyka). Przyimek **u** często jest wykorzystywany w nazwach restauracji, kawiarni czy sklepów, oznacza wtedy zwykłe imię właściciela.
*Byliśmy na obiedzie u rodziców.
W Łodzi nocowaliśmy u koleżanki.*
- **wygłosowe e** Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy stowro po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy **e**, które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zamkiem osobowym.
*Byłam u krawca skrócić spódnie.
W barze „U Babci Maliny” są najlepsze obiad.*

MIEJSOWNIK

we
nade
pode
przede

we mnie, we Francji
nade mną
pode mną
przedem mną, przede wszystkim

NARZĘDNIK

na, w, przy, po
+ MIEJSOWNIK

przed, za, nad, pod,
miedzy
+ NARZĘDNIK

DOPĘNIACZ

obok, kolo, naprzeciwko,
na wprost, wzdluz, u
+ DOPEŁNIACZ

obok, kolo, naprzeciwko,
na wprost, wzdluz, u
+ DOPEŁNIACZ

Książka leży **na stole**.
Jestem **na basenie**.
Spotkaliśmy się **na kawie**.
Tańczyliśmy **na imprezie**.
Mieszkamy **we Francji**.
Byli **w domu**.
Spotkaliam go w górkach.
Ubrania wiszą w szafie.
Krzesło stoi **przy biurku**.
Przy domu rośnie róża.
Siedział **przy mnie**.
Kot chodzi **po dachu**.
Dzieci biegają **po parku**.
Auto jeździ **po ulicy**.
Nie skaczą **po mnie**!

Auto jest **przed domem**.
Stałam **przed panem**.
Usiądę **przede mną**.
Ogród jest **za domem**.
But leżał **za kanapą**.
Lampa wisie **nad stołem**.
Samolot leciat **nad górami**.
Gazeta leżała **pod drzwiami**.

Mieszkałam **naprzeciwko**
kościółta.
Naprzeciwko banku
zbudowano hotel.
Siedzę **na wprost ciebie**.
Stat **na wprost drzwi**.
Dzieci siedzą **wzdłuż ściany**.
Domy stoją **wzdłuż drogi**.
Byłam u Adama.
Mieszkałam u babci.

	DOKĄD?		GDZIE?		SKĄD?
MASTO KRAJ BUDYNEK	do + DOPEŁNIACZ do Warszawy do Polski do kina	w + MIEJSCOWNIK w Warszawie w Polsce w kinie	z + DOPEŁNIACZ z Warszawy z Polski z kina		
GÓRY	w + BIERNIK w Tatrach	w + MIEJSCOWNIK w Tatrami	z + DOPEŁNIACZ z Tatrach		
WODA	nad + BIERNIK nad rzeką	nad + NARZĘDNIK nad rzeką	znad + DOPEŁNIACZ znad rzeki		
PLAC WYSPA WYDARZENIE	na + BIERNIK na rynku na Krecie na spotkaniu	na + MIEJSCOWNIK na rynku na Krecie na spotkaniu	z + DOPEŁNIACZ z rynku z Krecy ze spotkania		

PRZYIMKI DYNAMICZNE

Przyimki dynamiczne łączą się z czasownikami ruchu i wskazują nie tylko na miejsce, ale również na kierunek ruchu lub jego cel. Przyimki dynamiczne łączą się z biernikiem, dopełniaczem i celownikiem (celownik występuje po przyimkach **ku**, **naprzeciw**, które używane są bardzo rzadko, spotkać je można w języku literackim).

Pytania

Przyimki dynamiczne łączą się z pytaniem **dokąd?**, **skąd?** oraz z pytaniem przypadków, z którymi wchodzą w związek.

na co?
w co?
po co?
przez co?
za co?
przed co?
nad co?
pod co?
miedzy co?

Na co idziecie do teatru?
W co włożyc te kwiaty?
Po co poszedłeś do kiosku?
Przez co przechodzi staryszka?
Za co wszedł kot?
Przed co wybiegł zawodnik?
Nad co nadleciał samolot?
Pod co wpadła piłka?
Miedzy co wbiegł policjant?

do czego?
z czego?
od czego?
znad czego?
sprzed czego?
zza czego?
spod czego?
ku czemu?
naprzeciw czemu?

Do czego spakować te rzeczy?
Z czego spadłeś?
Od czego oderwał się guzik?
Znad czego wrócił?
Sprzed czego odjechał autobus?
Zza czego wyjechała taksówka?
Spod czego wyszedł kot?

Ku czemu biegał dziecko?
Naprzeciw czemu wyszedł ojciec?

Pytania te mogą występować również z zaimkiem **kto**.
W kogo wpadłeś?
Po kogo poszedłeś do szkoly?
Przez kogo przeskoczyłeś?
Przed kogo wybiegł zawodnik?
Miedzy kogo wbiegł policjant?
Do kogo idziesz na imieniny?
Od kogo wracasz?
Naprzeciw komu wyszedł ojciec?

wyglosowe e

Niektóre przyimki mają dwie formy. Kiedy słowo po przyimku zaczyna się od grupy spółgłoskowej, do przyimka dodajemy **e**. Które ułatwia wymowę. Najczęściej formy te występują przed zaimkiem osobowym.
ze
nade
pode
prze

do, z, od, znaad, sprzed, zza, spod
+ DOPEŁNIACZ

Ide **na pocztę**.
Przyjdziesz **na spotkanie**?
Jadę **w góry**.
Pójdziesz **po chleb**?
Proszę zadzwonić **po lekarza**.
Proszę przejść **przez ulice**.
Jedziemy **nad morze**.
Poszli na spacer **nad rzeką**.
Proszę whołyć **co pod spód**.
Wróć **tę kartkę między książkę a zeszyt**.

Jadę **do Krakowa**.
Jedziemy **do Hiszpanii**.
Wracam **z Warszawy**.
Ona wraca **ze szkoły**.
Angela wraca **od Karoliny**.
Odszedł **od drzwi**.
Wracamy **znad morza**.
Grupa rusza **sprzed pomnika**.
Karetką wyjechata **zza zakrętu**.
Dziecko wyjeżdża **zza matki**.
Wyjął kotka **spod kurtki**.
Kot wyszedł **spod kanapy**.

Przykłady

na, w, po, przez, za, przed, nad, pod, między
+ BIERNIK

Jadę **na pocztę**.
Przyjdziesz **na spotkanie**?
Jadę **w góry**.
Pójdziesz **po chleb**?
Proszę zadzwonić **po lekarza**.
Proszę przejść **przez ulice**.
Jedziemy **nad morze**.
Poszli na spacer **nad rzeką**.
Proszę whołyć **co pod spód**.
Wróć **tę kartkę między książkę a zeszyt**.

Jadę **do Krakowa**.
Jedziemy **do Hiszpanii**.
Wracam **z Warszawy**.
Ona wraca **ze szkoły**.
Angela wraca **od Karoliny**.
Odszedł **od drzwi**.
Wracamy **znad morza**.
Grupa rusza **sprzed pomnika**.
Karetką wyjechata **zza zakrętu**.
Dziecko wyjeżdża **zza matki**.
Wyjął kotka **spod kurtki**.
Kot wyszedł **spod kanapy**.

Przyimki statyczne a dynamiczne

Dokąd? (idę, jadę...)	Gdzie? (jestem...)	Skąd? (wracam...)
na film na targ na pocztę w góry	na filmie na targu na poczcie w górah	z filmu z targu z poczty z góra
+B.	+Msc.	+D.
do Afryki do szkoły do tablicy	w Afryce w szkole przy tablicy	z Afryki ze szkoły od tablicy
+D.	+Msc.	+D.
nad jeziorem pod stół przed dom	nad jeziorem pod stołem przed domem	z nad jeziora spod stołu sprzed domu
+B.	+N.	+D.
za Kraków	za Krakowem	zza Krakowa
Do kogo? (icie, jadę...)	U kogo? (jestem...)	Od kogo? (wracam...)
do babci do brata do ciebie	u babci u brata u ciebie	od babci od brata od ciebie
+D.	+D.	+D.

do, z, od, znaad, sprzed, zza, spod
+ DOPEŁNIACZ

do, z, od, znaad, sprzed, zza, spod
+ BIERNIK

tab. 32

STOPNIOWANIE PRZYMIOТNIKÓW

STOPNIOWANIE PRZYMIOТNIKÓW		S T O P I E N	
		równy	najwyższy
1. REGULARNIE	-szy -ejszy	gruby modny	grubszy modniejszy
alternacje	t ↗ l g ↗ ž n ↗ ñ s ↗ ż	miły długi tani wąski	najmiljszy najdłuższy najtańszy najwęższy
redukcja	-ki -oki -eki	krótki szeroki daleki	krótszy szerszy dalszy
2. NIEREGULARNIE		duży mały dobry złły	największy najmniejszy najlepszy najgorszy
3. OPISOWO		kolorowy	najbardziej kolorowy

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

STOPNIOWANIE PRZYMIOТNIKÓW

Przymiotnik to część mowy określająca cechy i właściwości osób, zwierząt, roślin, rzeczy, zjawisk, pojęć, stanów i zdarzeń. Natężenie tych cech może być zróżnicowane i dlatego przymiotniki występują w stopniu **równym**, **wyższym** i **najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu. W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta i opisowa**.

■ Stopniowanie proste

• stopień wyższy

Stopień wyższy przymiotników tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przymiotnika) sufiku **-sz** lub **-ejsz** (po grupach spółgłoskowych) i odpowiedniej końcówki rodzącej.

<i>młody</i>	→	<i>młodszy, młodszы, młodsz</i>
<i>gruby</i>	→	<i>grubsz, grubsz, grubsz</i>
<i>tadny</i>	→	<i>tadniejsz, tadniejsza, tadniejsze</i>
<i>bystry</i>	→	<i>bystrejsz, bystrzejsza, bystrzejsze</i>

Niektóre przymiotniki, mimo iż kończą się na grupie spółgłoskową wybierają sufiks **-sz** lub występują w dwóch formach.

<i>prosty</i>	→	<i>prostsz</i>
<i>twardy</i>	→	<i>twardsz</i>
<i>częsty</i>	→	<i>częstszy</i>
<i>czysty</i>	→	<i>czystszy / czyścajszy</i>

• stopień najwyższy

Stopień najwyższy tworzymy przez dodanie prefiksu **naj-** do stopnia wyższego.

<i>młodszy</i>	→	<i>najmłodszy, najmłodsza, najmłodsze</i>
<i>grubsz</i>	→	<i>najgrubsz, najgrubbsza, najgrubbsze</i>
<i>tadniejsz</i>	→	<i>najtadniejsz, najtadniejsza, najtadniejsze</i>
<i>bystrejsz</i>	→	<i>najbystrejsz, najbystrejsza, najbystrejsze</i>

• przymiotniki zakończone na **-ki**, **-oki**, **-eki**

Przymiotniki zakończone w stopniu równym na: **-ki**, **-oki**, **-eki** w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:

<i>krót-ki</i>	→	<i>najkrótszy</i>
<i>głęb-oki</i>	→	<i>najgłębolszy</i>
<i>dals-eki</i>	→	<i>najdalszy</i>

• alternacie

<i>ł.!</i>	<i>mity</i>	→	<i>milszy</i>
<i>g:ż</i>	<i>ciepły</i>	→	<i>cieplejszy</i>
<i>s:z</i>	<i>drogi</i>	→	<i>droższy</i>
<i>n:ki</i>	<i>niski</i>	→	<i>nizszy</i>
<i>n:ni</i>	<i>ładny</i>	→	<i>ładniejszy</i>
<i>w:w</i>	<i>fatwy</i>	→	<i>fatwiejszy</i>
<i>sn:ni</i>	<i>jasny</i>	→	<i>jasniejszy</i>
<i>o:e</i>	<i>wesoly</i>	→	<i>weselszy</i>
<i>a:e</i>	<i>bialty</i>	→	<i>bielszy</i>

• Stopniowanie nieregularne

Przymiotniki dobry , zy , duży i mały	stopniujemy nieregularnie.
<i>dobry</i>	→ <i>lepszy</i>
<i>zły</i>	→ <i>gorszy</i>
<i>mały</i>	→ <i>mniejszy</i>
<i>duży</i>	→ <i>większy</i>

* Identycznie stopniujemy przymiotnik **wielki**.

■ Stopniowanie opisowe

Wieższość przymiotników możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przy dodaniu do stopnia równego przymiotnika przymiotników **bardziej** / **najmniej** dla jej ostatebienia.

<i>zdrowy</i>	→	<i>zdrowszy</i>
<i>ciepły</i>	→	<i>cieplejszy</i>
<i>smutny</i>	→	<i>smutniejszy</i>
<i>zimny</i>	→	<i>zimniejszy</i>

• przymiotniki wielosylabowe i internacionalizmy

Stopień wyższy i najwyższy przymiotników wielosylabowych oraz internacionalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.

<i>zaskoczony</i>	→	<i>bardziej zaskoczony</i>
<i>zaskoczony</i>	→	<i>mniej zaskoczony</i>
<i>interesujący</i>	→	<i>bardziej interesujący</i>
<i>interesujący</i>	→	<i>mniej interesujący</i>

• inne przymiotniki stopniające się wyłącznie opisowo

Niektóre przymiotniki stopniają wyłącznie opisowo. Często są to przymiotniki dotyczące wyglądu (*łyse, siwy, rudy*), smaku (*gorzki, słodki*), kształtu (*kwadratowy, prostokątny*), wrażeń dotykowych (*miękkie, suchy, ścisły*). Opisowo stopniają się również imiesłowy pełniące funkcję przymiotnika (wyśportowany, zmęczony, znany, opalony).

<i>chory</i>	→	<i>bardziej chorzy</i>
<i>stony</i>	→	<i>bardziej stony</i>
<i>stony</i>	→	<i>mniej stony</i>

• przymiotniki typu **drewiani**, **elektryczny**

Stopniowaniu podlegają jedynie przymiotniki jakościowe. Nie stopniujemy przymiotników, które nazywają materiał, z którego są wytworzone.

<i>metalowy, drewiany, szklany</i>	→	<i>najbardziej chorzy</i>
<i>owocowy, głasły, owoczy</i>	→	<i>najmniej chorzy</i>
<i>wetlniany, jedwabny, dzinsowy</i>	→	<i>najbardziej stony</i>
<i>elektryczny, gazowy, sodowy</i>	→	<i>najmniej stony</i>

■ Porównywanie

Patrz porównywanie przystawków: tablica 33.

Uwaga!
Grupę spółgłoskową **-ższ** czytamy jak wydłużone **-sz** (np. wyższy czyt. [wysszy])

tab. 33 STOPNIOWANIE PRZYSTÓWKÓW

STOPNIOWANIE PRZYSTÓWKÓW		S T O P I E N	
	równy	wyższy	najwyższy
1. REGULARNIE	-ej	taniej	najtaniej
alternacje	t ▷ ł g ▷ ż ch ▷ sz st ▷ śc	miękko długo cicho często	mniej dłużej ciszej częściej
redukcja	-ko, -oko, -eko	daleko	najdalej
	s ▷ ż r ▷ rz d ▷ dź	blisko szerszko rzadko	najbliżej najszerszej najrzadziej
2. NIEREGULARNIE		dużo mało dobrze źle	więcej mniej lepiej gorzej
3. OPISOWO		kolorowo	najbardziej kolorowo

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

STOPNIOWANIE PRZYSŁÓWKÓW

Przysłówka to nieodmienna część mowy, służąca do określenia sposobu wykonania czynności lub stopnia należenja jakiejś cechy. Należenie to może być zróżnicowane i dlatego przysłówka występują w **stopniu równym, wyższym, najwyższym**, czyli podlegają stopniowaniu. W języku polskim istnieją dwie formy stopniowania: **prosta i opisowa**.

■ Stopniowanie proste

- **stopień wyższy i najwyższy**
Stopień wyższy przysłówków tworzymy przez dodanie do stopnia równego (podstawowej formy przysłownika) końcówki **-ej**, a stopień najwyższy przez dodanie prefiku **naj-** do stopnia wyższego.

zimno → **zimniej** → **najzimniej**
ładnie → **ładniejszej** → **najładniejszej**
ciekawie → **ciekawiej** → **najciekawszej**
intensywnie → **intensywniej** → **najintensywniej**

- **przysłówki zakończone na -ko, -oko, -eko**

Przysłówki zakończone w stopniu równym na: **-ko, -oko, -eko** w stopniu wyższym ulegają redukcji i tracą te przyrostki:

krótko → krótkiej → **najkrócej**
głęboko → głębszej → **najgłębszej**
daleko → dalej → **najdalej**

- **alternacje**

t:lı mito → milej
g:ż drogo → drożej
s:ż nisko → niżzej
r:rz staro → starzej
t:c krótko → krótkiej
st:ści gesto → gęściej
s:s jasno → jaśniej
s:zi wąsko → węższej
d:dzi młodo → młodziej
d:dz przedko → przedziej
ch:sz cicho → ciszej
n:ni trudno → trudniej
w:wi łatwo → łatwiej
b:bi głęboko → głębiej

o:e wesoło → wesojej
a:e gorąco → goręcej

- **stopniowanie nieregularne**

Przysłówki **dobrze, źle, duzo i mało** stopniujemy nieregularnie:
dobrze → lepiej → najlepiej
źle → gorzej → najgorzej
duzo → więcej → najwięcej
mało → mniej → najmniej

■ Stopniowanie opisowe

Wielkość przysłówków możemy stopniować zarówno w sposób prosty, jak i opisowy. Stopniowanie opisowe zachodzi przez dodanie do stopnia równego przystówka przysłówków **bardziej / najbardziej** dla wzmacnienia należenia cechy oraz **mniej / najmniej** dla jego ostabienia.

zdrowo → **zdrowiej** → **najzdrowiej**
ciepło → **cieplej** → **najciepiej**
smutno → **smutniej** → **najsmutniej**
zimno → **zimniej** → **najzimniej**

- **przysłówki wielosylabowe i internacjonalizmy**

Stopień wyższy i najwyższy przysłówków wielosylabowych oraz internacjonalizmów tworzymy tylko w sposób opisowy.
zaskakującą → **bardziej zaskakującą** → **najbardziej zaskakującą**
zaskakującą → **mniej zaskakującą** → **najmniej zaskakującą**
interesującą → **bardziej interesującą** → **najbardziej interesującą**
mniej interesującą → **najmniej interesującą**

■ Porównywanie

- **stopień równy**

tak samo jak + MIA NOWNIK

*Tom mieszka tak samo blisko jak Ewa.
Ta propozycja brzmi tak samo interesująco jak tamta.*

- **stopień równy**

niż + MIA NOWNIK

*Tom mieszka bliżej niż Ewa.
Ta propozycja brzmi bardziej interesująco niż tamta.*

- **stopień najwyższy**

z / ze + DOPEŁNIACZ

*Tom mieszka bliżej niż Ewa.
Ta propozycja brzmi najbardziej interesująco z tych wszystkich.*

w + MIEJSCOWNIK

Ewa napisała egzamin najlepiej w Krakowie.

tab. 34 LICZEBNIKI

LICZEBNIKI GŁÓWNE		LICZEBNIKI PORZĄDKOWE
ILE?	KTÓRY?	O KTÓREJ?
1	jeden	pierwszy, -a, -e
2	dwa	drugi, -a, -ie
3	trzy	trzeci, -a, -e
4	cztery	czwarty, -a, -e
5	pięć	piąty, -a, -e
6	sześć	szósty, -a, -e
7	siedem	siódmy, -a, -e
8	osiem	ósmy, -a, -e
9	dziewięć	dziewiąty, -a, -e
10	dziesięć	dziesiąty, -a, -e
11	jedenaście	jedenasty, -a, -e
12	dwanaste	dwunasty, -a, -e
13	trzynaście	trzynasty, -a, -e
14	czternaście	czternasty, -a, -e
15	piętnaście	piętnasty, -a, -e
16	szesnaście	szesnasty, -a, -e
17	siedemnaście	siedemnasty, -a, -e
18	osiemnaście	osiemnasty, -a, -e
19	dziewiętnaście	dziewiętnasty, -a, -e
20	dwadzieścia	dwudziesty, -a, -e
30	trzydzieści	trzydziesty, -a, -e
40	czterdzięści	czterdziesty, -a, -e
50	pięćdziesiąt	pięćdziesiąty, -a, -e
60	sześćdziesiąt	sześćdziesiąty, -a, -e
70	siedemdziesiąt	siedemdziesiąty, -a, -e
80	osiemdziesiąt	osiemdziesiąty, -a, -e
90	dziewięćdziesiąt	dziewięćdziesiąty, -a, -e
100	sto	setny, -a, -e
200	dwieście	dwusetny, -a, -e
300	trzysta	trzechsetny, -a, -e
400	czterysta	czterechsetny, -a, -e
500	pięćset	pięćsetny, -a, -e
600	sześćset	sześćsetny, -a, -e
700	siedemset	siedemsetny, -a, -e
800	osiemset	osiemsetny, -a, -e
900	dziewięćset	dziewięćsetny, -a, -e
1000	tysiąc	tysięczny, -a, -e

Sprawdź, czy umiesz. Zrób ćwiczenia na:

LICZEBNIKI

Liczebnik to część mowy określająca liczbę, ilość, a także liczebność, wielokrotność czy kolejność. Liczebniki główne i porządkowe odmieniają się przez przypadki i rodzaje.

Rodzaje liczebników

- głonne porządkowe**
jeden, dwa, trzy
pierwszy, drugi, trzeci
ćwierć, pół, półtora, jedna druga
- utamkowe zbiornowe**
dwie, troje, czworo
podwójny, potrójny, poczwórnny
- mnożne nieokreślone**
niewiele, kilka, kilkadziesiąt, kilkaset, wiele, trochę, dużo, dużo
dwójaki, trojaki
trzykrot, dwukroć
- wielorakie wielokrotne**

Uwaga

Liczebniki **zbiornowe** łączą się jedynie z rzecznikami, które posiadają wyjątknie liczby mnoga (dwoje drzwi, troje skrypiec), rzecznikami nazywającymi potomstwo (dwoje dzieci, troje piasków, czworo kurczęta), nazywającymi narządy ludzkie (dwoje oczu, dwoje uszu) oraz oznaczającymi osoby różnej płci (dwoje łudzi, troje uczniów, pięcioro studentów).

Rekcja liczebnika

ONE r. niemęskosobowy	ONI r. męskoosobowy	ILE? r. mian. I. mn.	ILU? r. mian. I. mn.
dwa /dwie, trzy, cztery	+ mian. I. mn. komputery studentki ciastka	dwaj, trzej, czterej	+ mian. I. mn. studenci
pięć, sześć, ... dwanaście, ...	+ dop. I. mn. komputerów studentek ciastek	dwoich, trzech, czterech	+ dop. I. mn. pięciu, szesćiu, ... dwunastu, ...

Przykładowe funkcje

- daty

KTÓRY DZIŚ JEST? + MIANOWNIK

Dziś jest pierwszy stycznia.

Dziś jest drugi lutego.

Dziś jest ósmą mają.

Dziś jest dwudziesty trzeci czerwca.

- daty roczne** składają się z dwóch członów. Pierwszy człon to **tysiaclecie i stulecie**, podajemy go w **liczebnikach głównych** w mianowniku i pozostałe on nieodmienny. Drugi człon to **dziecięciolecie i pojedyncze lata**, podajemy go w **liczebnikach porządkowych**, które odmieniały w zależności od potrzeby.

tysiaclecie + stulecie

W którym roku?
(miejscownik)

Od którego roku?
(dopełniacz)

Do którego roku?
(dopełniacz)

Kiedy podajemy w którym roku coś się stało, możemy opuścić pierwszy człon (tysiaclecie i stulecie):
W osiemdziesiątym pierwszym roku wyjechałem z Polski.

data dzienna + data roczna

Dziś jest drugi listopada dwa tysiące dwunastego roku.
Pracowała tam od pierwszego czerwca dwa tysiące piątego roku.

tysiaclecia

W tysięcznym roku. W dwutysięcznym roku. W trzytysięcznym roku.

w latach

Przy wyrażeniu **w latach** całą datę podajemy w **liczebnikach głównych**.
W latach tysiąc dziewięćset osiemdziesiąt pięć – osiemdziesiąt dziewięć.

godziny

Godziny podajemy w **liczebnikach porządkowych**, a **minuty w głównych**.

KTÓRA JEST GODZINA? + MIANOWNIK

O Której godzinie? + **MIEJSCOWNIK**
O pierwszej.
O dziesiątej.
O dwudziestej drugiej.
Jest pierwsza.
Jest dziesiąta.
Jest dwudziesta druga.

- W języku officialnym** operujemy 24 godzinnym systemem, a liczbę minut podajemy po godzinie.

pierwsza w nocy, ósma rano, dziesiąta przed południem, dwunasta w południe,
piątnasta, dwudziesta druga, dwudziesta czwarta (połnoc)

12:15 dwunasta piętnaście dwunasta trzydziestki dwunasta czterdziestki pieć

- W języku nieoficjalnym** operujemy 12 godzinnym (12 + 12) systemem. Podając liczbę minut używamy przyimków **za**, **po** oraz wyrażenia przymkowego **wpóź do**.
pierwsza w nocy, trzecia nad ranem, ósma rano, dziesiąta przed południem,
dwunasta w południe, pierwsza po południu, dwudziesta wieczorem,

12:15 piętnaście **po** dwunastej

wpóź do pierwszej
minuty + **po** + godzina

12:30 za piętnaście pierwszą
za + minuty + godzina

12:45

za piętnaście pierwszą
za + minuty + godzina